

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”

(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XIV. évfolyam 156. szám
2010. február

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Elmélkedés az örmény liturgiáról

A szent liturgia (mise) kezdetén az oltár lépcsője előtt állva a pap nevünkben imádkozza*: „**Fogadd el Urunk könyörgésünket a szent Istenszülőnek, egyszülött Fiad szeplőtelen szülőjének közbenjárására és minden szentjeidnek könyörgésére...**”

Nem vagyunk egyedül! Közbenjár értünk az Istenszülő minden szentekkel együtt. Az örmény egyház tiszteli Máriát és a szenteket. Fordulhatnánk közvetlenül Istenhez – hisz a Mi Atyánk imádkozásával meg is tesszük – de az emberi természet olyan, hogy szeret támogatókat maga mellett.

De lélekben akkor tudunk továbbjutni, ha bűnbánatot tartunk, ahogyan az egyik imában is benne van**: „...Szabadítson meg benneteket a mindenható Isten, és engedje el minden hibátokat.

Adjon időt a bűnbántra és a jó cselekvésre...”

S ezek után találkozhatunk az Úrral. Így a Szent Liturgián. Ám az evangéliumi történet szerint konkrét találkozása volt 40 napos korában, a jeruzsálemi templomban Simeonnal és Annával. Ők már ott képviseltek minket!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia... Bp., 2006. 4. o. ** I. m. 5. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Számos kérdés, hozzászólás az előadó jutalma

Az év első klubdélutánján *Dr. Aradi Éva* volt a vendég a Fővárosi Örmény Klubban, a Magyarok Háza Bartók termében. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület meghívására örmény gyökerű magyaroknak tartott előadást „Ordosztól a Kárpát-medencéig” címmel – ősi indiai, perzsa, örmény és bizánci források alapján –, a magyarok őseiről. A klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* köszöntötte az előadót, és a megjelenteket, és bevezetőjében kiemelte, hogy nekünk, magyaroknak nem elég megismerni múltunkat, felismerni és terjeszteni is kell.

Dr. Aradi Éva régóta jár a fővárosi magyar-örmény közösségbe. Vetített képes előadásának kezdetén felsorolta a könyve megírásához felhasznált örmény irodalom-forrásokat is, amelyek egy részéhez az előadást hallgató, itteni örmény közösség tagjainak segítségével jutott. Köszönetet mondott *Harmath Kálmánnak* a *Khorenei Mózes: Nagy Örményország története* könyvért, amelyet *Szongott Kristóf* fordított magyarra.

Khorenei Mózes V. századi örmény pap volt, és az időszámítás kezdetétől

Dr. Aradi Éva

Krisztus után 439-ig írta meg Örményország történetét, amely fontos adatokat tartalmaz a magyarság őseinek kutatásában. Ahogy az előadó fogalmazott: „szerencsére az örményeknek korai volt az írásbelisége”. A magyarokkal is rokonítható belső-ázsiai népek közül megtudtuk, hogy a heftaliták részbeni elődei a kusánok, a „hold fiainak népe” volt. Az örmény pap részletesen

leírta, hogy az örmények és a kusánok néha harcoltak egymás ellen, néha együtt működtek – zömmel a szászánidák ellen, akik megirigyelték, hogy a két nép ügyeli a híres Selyemutat, amelynek adójából és a vámokból mindkét nép jól megdagodott. A szászánidák összeugrasztották a két népet, így a legyengült kusánokat sikerült legyőzniük. Ezeket a tényeket, csatákat több forrás is megemlíti.

Januári előadónk elmondta, hogy az örmény forrásokon kívül ugyanolyan fontosak a kínai források

a magyarok őseiről. *Dr. Aradi Éva* a magyar őstörténetet nem a finnugor ág felől magyarázza, hanem a indoszkhun-avar rokonság gyökeréből, a kínai, indiai, perzsa, bizánci történészek forrása, régészek kutatásaira hivatkozva, vagy éppen az angol muzeológusok által publikált írásokra alapozva. *Dr. Aradi Éva* Indiában, Bombay-ban végezte az egyetemet, hindu és szanszkrit nyel-

vű és angol forrásokból fordított, kutató. A híres indiai történelemkönyv, a Puránák is ír a hunokról, a kusánokról, a heftalitákról, azaz a fehér hunokról, akik nem azonosak a többi hunokkal.

Az előadásból megismerhettük a kusánok történetét, gazdagságát, kultúráját, vallásuk, nyelvük sokféleségét. A XIX. század közepéig élt a magyarság tudatában, a néphagyományokra támaszkodva a hun-avar-magyar kon-

tinuitás. (Körösi-Csoma Sándor, Vámbéri Ármin.) A bemutatott képekből is kiderült, hogy Európában a magyarság az egyetlen nép, amely nyelvében, kultúrájában, népi hagyományában, népművészetében, zenéjében megőrizte keleti eredetét.

Az előadó szándéka sikerült, a magyarok őseivel kapcsolatba hozható népről szóló tudományos előadásával felkeltette az érdeklődést a hallgatókban,

A januári klubdélután közönsége

akik számos kérdéssel, hozzászólással és nagy tapsal fejezték ki elismerésüket. Végül hosszú sor alakult ki, hogy *Dr. Aradi Éva* dedikálja *Egy szkíta nép: a kusánok – A hold fiainak története* című könyvét. A klubdélután agapéval zárult.

(Az előadás szerkesztett változatát a füzetek 4-6. oldalán közöljük.)

Felhívás

Kedves erdélyi örmények!

A józsefvárosi örmények kérnek benneteket, jelentkeztek arra a jó kis programra, melyet 2010. augusztus, vagy szeptember elején, egy *szombati* napon tervezzük! Az időpont töletek függ! Kérünk visszajelzést mikor, melyik napra tegyük a kirándulást! Vonattal utaznánk Esztergomba, ahol kisvasútra szállnánk, majd elsétálnánk a Bazilikába, megnéznénk Mindszenty bíboros sírját és a keresztény múzeumot. Délután hajóval térnénk vissza Budapestre. A választott időpontot a füzetekben megjelentetjük.

Zakariás Enikő

a Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke

Tel: 06-20-9910105

Fax: 06-1-3171-404 kultúrával, beszélgetéssel, sétával.

DE HA NEM JELZITEK VISSZA A NAPOT, ÉS HOGY HÁNYAN JÖTTÖK, AKKOR NEM TUDJUK MEGSZERVEZNI!

Kérjük visszajelzéseket!

Aradi Éva

Őseink története örmény, indiai, kínai, görög források alapján

Mindenekelőtt tisztázni szeretném, hogy a magyarok őseinek történetét nem a hivatalos finnugor származás elmélet alapján kutattam. Az ELTÉ-n magyarul szakon végeztem, s vizsgáztam is összehasonlító finnugor nyelvészetből, tehát ismerem az akadémiai álláspont lényegét. Majd a Bombayi Egyetemhez tartozó Indiai Tudományok Főiskoláján szereztem diplomát hindi nyelvből és indiai irodalom-történelem tárgyából az 1970-es években. Indiában nyolc évig éltünk családommal. Már akkor elhatároztam, hogy a magyarok őseivel kapcsolatba hozható és Indiában is jelentős szerepet játszó belső-ázsiai népek történetét kutatni fogom. Erre ottani tanáraim is bíztattak, akik szerint megdöbbentő, hogy a hivatalos magyar álláspont tagadja azt, amit ők igaznak vélnék, mármint, hogy a magyarok a szkíta-hun-avar népek leszármazottai. Miután a hindi nyelv alapja a szanszkrit, s azt is alapfokon megtanultam,

Bajuszos Napisten

szavakat is megfejttem, elsősorban a kusán, heftalita érmék görög betűkkel írt perzsa szavait, s a királyok nevét. A kínai forrásokat, elsősorban Sima Qian Shi-Ji című könyvét, s annak az ázsiai hunokra vonatkozó kötetét angol fordításban ismerem. Sima Qian a kínaiak Nagy Történésze, aki Kr. e. az első században élt, de feldolgozta a kínaiak régmúltját is. Így természetesen írt a kínaiak ősi ellenségének számító, észak-nyugati határukon élt bátor, erős lovasnépről a xiong-nukról, azaz a hunokról. De a későbbi kínai császárok krónikái a Han-shu és a Hou-han-shu is szóltak a szkíta utódnépekről: a *jü-ecsikről*, akiknek egyik törzséből alakult ki a jelentős birodalmat létrehozó *kusán dinasztia*, valamint írtak a kusánokkal egy időben szintén a mai Pakisztánt, Afganisztánt és Észak Indiát elfoglaló *szakákról*, akiket *indo-szkítának* ismer a tudomány. Velük együtt érkeztek az Indus folyóhoz az *indo-pártusok* is. A görög

források közül a legjelentősebb elsősorban a heftaliták történetének egy részét feldolgozó híres történetíró *Prokópiusz*, aki kortársa volt a fehér hunoknak.

Az egyik legjelentősebb forrásanyagom örmény. Hála annak a ténynek, hogy az örmények, mint jelentős kultúrnép, korai írásbeliséggel rendelkezett és tudós papjaik az örmény történelem leírásakor a szomszéd népekről is beszámoltak.

Így sok értékes információt szerezhettem például *Khorenei Mózes*: „Nagy Örményország története” magyarul megjelent művéből, melyet Szongott Kristóf fordított le hitelesen, áldozatos munkával. Külön köszönetet mondok itt

Harmath Kálmán úrnak, akitől megkaptam az értékes könyvet és a XI. kerületi örmény kisebbségi önkormányzatnak, valamint Szongoth Gábor úrnak, aki az új kiadáshoz kölcsönadta az eredeti könyvet. Khorenei sok

adattal szolgált a belső-ázsiai népekről, elsősorban a pártusokról, de közvetve a kusánokról is. Részletesen írta le a perzsa *szászánidák* állandó harcát mind az örmények, mind az *arszakida pártus* ház, mind a kusánok ellen. Megjegyzi, hogy „a ravasz *szászánidák*, elsősorban Árdásír király összeugrasztotta a rokon pártusokat és kusánokat, akik legyengítették egymást, s így a *szászánidák* legyőzték a kusánokat Kr. u. 233-ban.”

A másik örmény forrásom szintén Mózes és szintén pap, mint Khorenei is az volt. Ő a Kr. u. 8-ik században élt *Dhaskuranczi Mózes*, akinek munkáját egy olasz kutató küldte meg nekem, sajnos kivonatosan és angol nyelven. De ő a heftalitákról írt és értékes adatokat közölt. Többek között az ókori Ázsia egyik híres és fejlett kultúrával rendelkező országát *Koraszánt* említi, s azt, hogy a heftaliták előzőleg ott is uralkodtak. Mint ahogy a másik híres területen *Korezm*-ben is. Érdekes, hogy

örmény nyelven Koraszánt *Khurszán*-nak írja; tudjuk, hogy Árpád honfoglaló vezérünk társfejedelme, a *kündü* neve *Kurszán* volt. Feltételezhető, hogy koraszáni származású lehetett, hiszen ezek a területek mind szomszédosak voltak

a Turáni Alfölddel, ahonnan, véleményem szerint, a magyarság és a honfoglalók más nemzetiségű és más nyelvű törzsei is származtak.

Az egyik legfontosabb örmény (de perzsa nyelven is írt) forrás a méltán híres *Derbentnáme*,

azaz a „derbenti írás”. Derbent valaha Nagy Örményországhoz tartozott, a Kaspi-tenger nyugati részén, s általában a történészek a „Kelet Kapujának” tartották, de Belső Ázsiából tekintve a „Kaukázus Kapuja” volt. Ebben a perzsa és örmény nyelven is megőrződött szövegben is szó esik a heftalitákról. A Kaukázus nagyon fontos hely a magyarság őstörténete szempontjából. A mai Dagesztánban van *Kicsi Madzsar* és *Ulu Madzsar* városa, illetve annak romjai. A magyarság nyugat felé tartva, a Kászár Birodalomtól való elszakadás után egészen biztosan a kaukázusi területen találkozott az Atilla fiainak idehúzódott népével, illetve leszármazottaival. De itt találkozhatott a rokon *szabírokkal* is, sőt az *avarok* azon részével, akik nem foglalták el a Kr. u. 6-ik század végén Pannónia Szuperiort, majd Pannónia Inferiort (a Dunántúlt, majd az Alföldet, végül Erdélyt). Aglaroy nalcsiki professzor 2004-ben, az I. Östörténeti Kon-

ferencián közölte, hogy a Kaukázusban még most is ötvenezer avar él, elsősorban pásztorok.

Az egyik legfontosabb örmény forrásom viszonylag új: *Lukácsy Kristóf*: „A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei” című könyve, melynek másolatát szintén az itt jelenlévő erdélyi örményektől kaptam, hálásan köszönöm. Gazdag tárháza ez a könyv a magyarság őseinek: szkítákról, dahákról, masszagétákról, hunokról, avarokról és szintén a heftalítákról is ír.

Még egy érdekesség, melyhez szintén köze van az örményeknek: a betlehe-mi három királyok egyikét: *Gáspárt* is örmény nevéből lehet megfejteni. Ő ugyanis az Indus torkolatánál éppen kb. Krisztus születésekor uralkodó *Gondaphár* (pártus neve) király lehetett, akinek örmény neve *Gatsapár* volt, ezt a néhai Harmatta János kiváló tudós találta és fejtette meg. A középső betűk elhagyásával kapjuk meg Gáspár

(Kaspar) nevét, ami „kincset őrzőt” jelentett. Feltételezések szerint *Melkhior* (Menyhért) örmény volt *Balthazár* (Boldizsár) pedig szaracén (szerecsen). Az biztos, hogy mind az örmények, mind a pártusok kiváló csillagászok voltak, s így megfejthették a Betlehe-mi Csillag titkát. Gondaphár udvarába jött azután Kr. u. 46-ban Szent Tamás, s ő térítette meg Nyugat Indiában, a mai Kerala állam népét. Ez Indiában ma is majdnem teljesen katolikus tartomány, erről a Magyarországra érkező verbita szerzetes: Madasszeri Sebastian atya is vallott: „Mi sokkal régebbi keresztények vagyunk, mint a magyarok, Kr. u. 50-ben az én őseim már azok voltak”. A szír keresztény egyház liturgiáját követik.

Egyszeróval a magyarság történetét nagyon sok ázsiai forrásból kutathatjuk és fontos is ez a kutatás, valamint megismert történelmünk publikálása és hirdetése széles körben.

Az udaypuri maharána a nép között

Örmény vonatkozású emlékhelyek Budapesten

(8. rész)

Az összeállítást készítette: *Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit, Szücs Enikő, dr. Issekutz Sarolta és Zakariás Enikő*

XI. kerület Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség és templom, múzeum Orlay u. 6. szám alatt

Az *Örmény Katolikus „Fogolykiváltó Boldogasszony és Világosító Szent Gergely” Lelkészség* 1922-ben jött létre Budapesten. A Trianoni Békediktátum miatt az erdélyi szülőföldjét és az erdélyi örmény közösségeket tömegesen elhagyni kényszerült magyarörménység lelki gondozása, közösségének összetartása, kultúra- és hagyományörzésének biztosítása volt az alapítás indoka.

Kezdetben bérlakásokban kialakított kis kápolnák szolgálták e célra: IX. ker. Ráday u. 11–13., Andrássy út 52., V. ker. Teleki Pál u. 8., majd az V. ker. Semmelweis u. 9. II. emeletén az ugyancsak bérlakásban kialakított lelkészség és kápolna, egészen 1974-ig.

Az Örmény Katolikus Lelkészség 1957-ben megvásárolta a Budapest XI. ker. Orlay u. 6. szám alatti házas ingatlan fele részét, majd 1971-ben tulajdonközösség megszüntetése jogcímén megszerezte a további fele részt. Ezzel megnyílt a lehetőség saját tulajdonú ingatlanba átköltöztetni a Lelkészséget és egy templomot építeni hozzá.

Kádár Dániel apátplébános elvülhetetlen érdeme, hogy adományok gyűjtésével sikerült megszerezni úgy a tulajdonjog megszerzéséhez, mint a templom építéséhez, az ingatlan teljes átalakításához szükséges pénzalapot. 1975-ben az Esztergom – Budapesti Főegyházme-gye akkori megyéspüspöke felszentelte

az új templomot, mellyel együtt megnyitották a hosszú évtizedek óta a hívek és jogi személyek adományaiból, valamint vásárlásokkal beszerzett örmény egyházi és világi műtárgy együttesből rendezett, a lelkészség épületének II. emeletén kialakított múzeumot. A lel-készség épületében található műtárgy együttest a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal 2002-ben védetség alá helyezte, közgyűjteménnyé nyilvánítása megtörtént. A múzeum bemutatja az örmény katolikus liturgikus öltözeteket, kegy-tárgyakat, társegyházak adományait ugyanúgy, mint a több ezer éves örmény kultúra különböző szeletét, valamint a hazai magyarörmények, az erdélyi örménység családi adományait, okleveleket, örmény kódexeket stb.

A Lelkészség magasföldszinti része a hazai katolikus örménység közösségi rendezvényeinek színtere volt és jelenleg is az. Itt tartjuk örmény katolikus liturgiánk szerinti búcsúnapi ünnepi szentmisék utáni agapékat (szeretetvendégséget) és itt emlékezünk az örmény genocídium áldozataira évente az emléknep (április 24.) körüli napok egyikén. A templom és plébánia kiállítások és hangversenyek, filmvetítések, kulturális műsorok színtere volt és jelenleg is az, amely a hazai örmény katolikusok összefogását és örmény kulturális identitásának megőrzését hivatott szolgálni. A hazai örmény katolikusok lelki gondozásában korábban szerepet vállalt a bécsi Mechitarista (örmény katolikus) Szerzetesrend is.

Az Örmény Katolikus Lelkésztség élére 2007 óta Fülöp Ákos, örmény származású adminisztrátor plébános került kinevezésre, aki kettős rítus szerinti felhatalmazás alapján végzi egyházi és közösségi szolgálatát.

A hazai örmény diaszpóra, az örmény katolikus magyarörmények ugyanúgy, ahogy az 1239-ben Aniból elűzött őseik, a XX. század eleji menekülés után is létrehozták azonnal hitéletük színterét és megszervezték közösségüket, amelyhez azóta is ragaszkodnak. A hazai magyar anyanyelvű erdélyi örménység örmény katolikus egyházi és világi identitásörzésében a 85 évvel ezelőtt alapított Örmény Katolikus Lelkésztség elévülhetetlen érdemeit szerzett – különösen az 1988-ban elhunyt Kádár Dániel apátplébános sok évtizedes tevékenysége alatt –, amely méltóvá tette, hogy 2007-ben a Magyar Művelődési Intézettől elnyerje a „Pro Cultura Minoritatum Hungariae” díjat.

Lelkésztség székházánál 2009-től fehér márványtábla – Szilasi László kőfaragó mester munkája és Domonkos Béla érdi szobrászművész bronz medalionjai – őrzi Kiss Ernő és Lázár Vilmos aradi vértanú, Czetz János 48-as tábornok, valamint Pongráz Gergely '56-os hős emlékét.

*

Pattantyús-Ábrahám Géza (Selmecbánya, 1885. dec. 11–Bp., 1956. szept. 29.): gépészmérnök, egyetemi tanár, az MTA I. tagja (1945–49; 1953), Kossuth-díjas (1952), dékán

Mellszobra a Műszaki Egyetem Budafoki úti bejáratán keresztül megközelíthető **szoborparkban** található. Erdélyi örmény nemesi családból származik.

A *József Műegyetemen* gépészmérnöki oklevelet (1907), műszaki doktori oklevelet (1912), magántanári képesítést

(1921) szerzett. A műszaki tudományok doktora (1952), a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagja.

Egy hosszabb külföldi tanulmányúttól eltekintve, az oklevele megszerzésétől kezdve élete végéig a Műegyetemen tanított. Oktatási – és szakmai – tevékenysége igen széleskörű volt: az elektrotechnikától a gépszerkezettanon és az emelőgépeken át a vízgépekig terjedt. Utoljára a *Vízgépek Tanszékét* vezette.

A hallgatók szerették az előadásait. Akár alapozó, akár szaktárgyat adott elő, mindenkor a mérnöki szemléletet hangsúlyozta, vagyis azt, hogy a feladatot lehetőleg a legcélszerűbb műszaki kivitelben és egyben a legkisebb költséggel kell megoldani. „*A gépek üzemtana*” c. tankönyve 14 kiadást ért meg.

Szívügyének tekintette a mérnökök szervezett továbbképzését. Az 1931-ben egy mérnökkongresszuson „*A mérnökök nevelése és képzése*” címmel tartott előadásának hatására országsszerte megindult tanfolyamszervezés meghozta az eredményt: 1939-ben minisztériumi jóváhagyással létrejött Európa első mérnöktovábbképző intézete.

Jelentős eredményeket ért el a szárnylapátos vízgépek, a csillapított folyadékklengések és a pneumatikus anyagszállítás terén. Világszerte elterjedt a dugattyús szivattyúk légüstjének méretezésére kidolgozott eljárása („*Pattantyús módszer*”). Egyetemi működése mellett 1909–30 között magánmérnöki tevékenységet is folytatott: több kisváros villamosítását tervezte és vezette, foglalkozott a hajdúszoboszlói földgáz hasznosításával, felvonó berendezéseket tervezett és részt vett a Ganz- és MÁVAG-szivattyúk és egyéb vízgépek kialakításában, valamint az 1930–40-es években – szakértőként – a különböző

szivattyútelepek építésében. Előadásainak anyagát számos jegyzetben és tankönyvben adta közre: 36 szakkönyve és több mint száz műszaki tanulmánya, ill. mérnökneveléssel foglalkozó cikke jelent meg. Szerkesztette a Gépészeti Zsebkönyvet, melyet a Magyar Mérnök és Építészeti Egylet aranyéremmel jutalmazott (1937). 1952-ben Kossuth-díjat kapott.

Úttörő munkájának elismeréséül utóbb az 1960 óta megjelenő Gépészmérnökök és Villasmérnökök Zsebkönyvét róla nevezték el. Szerkesztette a *Technika* és a *Magyar Technika* c. folyóiratokat (1928–54), a *Műegyetemi Közlemények* és még számos más kiadványt. 1957-ben a Gépipari Tudományos Egyesület Pattantyús-Ábrahám Géza-emlékérmét alapított.

Szakmai érdeklődése mellett nagy zenebarát hírében állt. A műegyetemi zenekar karnagya és zongoristája volt, de az volt a híre, ha valaki hiányzott a zenekarból, akkor ő ült be a helyére.

*

Puskás Tivadar utca

Puskás Tivadar feltaláló (Gyergyóditró, 1845–Budapest, 1893)

Tanulmányait a Theresianumban végezte, majd Londonba ment, ahol egy

vasútépítő cég szolgálatába lépett. Ennek a képviselőjében vezette az 1870-es években a magyar északkeleti vasutak építését, majd 1875-ben az Egyesült Államokba ment. Megvette a Colorado államban felfedezett ezüstbányákat.

1877-ben New-Yorkban megismerkedett *Edison*nal, akinek munkatársa volt 1886-ig, és képviselte annak ügyeit Európában.

Puskás Tivadar agyában született meg a gondolat, hogy az 1876-ban *Graham Bell* által feltalált telefon felhasználásával telefonközpontot alakítson ki. 1879-ben berendezte a párizsi telefonközpontot, és annak első igazgatója volt. Ott mutatta be 1881-ben másik találmányát, a vezetékes rádió ősét, a telefonhírmondót. (A két találmány – a telefonhírmondó és a telefonközpont világhírűvé tette Puskás Tivadar nevét.)

1883-ban visszatért Magyarországra és átvette a Ferenc bátyja által 1881-ben megnyitott pesti telefonhálózatot.

1887-ben bevezette a telefonközpontok fejlődésében korszakalkotó multiplex kapcsolószekrényeket, amelyeknek lényege, hogy egy kezelő bármely előfizetőt a többi előfizetővel kapcsolni tudja.

Folytatjuk

Felhívás

2010. második felében az EÖGYKE szeretné megjelentetni a 2000-ben kiadott *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét javított, bővített kiadásban. Kérjük kedves olvasóinkat, hogy a hiányzó, vagy téves adatok javítását mielőbb, legkésőbb 2010. március 31-ig megküldeni szíveskedjenek akár Gudenus János József (e-mail: gudenusjj@gmail.com; postacím: 1211 Budapest, Kiss János altbgy. u. 61. fszt. 1.; telefon: Ady Endre Emlékmúzeum, szerdától–vasárnapig, 10–17 óráig 337-8563; mobil: 06-20-515-9725 / este), akár az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (postacím: 1251 Budapest Pf. 70., e-mail: magyar.ormeny@t-online.hu) címére.

Szerkesztőség

Bálintné Kovács Júlia

A cserkészekről általában, a Czetz János cserkészcsapatról különösen

Láb, mely hangtalanul lépked,
Szem, mely mindig mindent lát,
Fül, mely hallja, szél, ha rezdül,
Szív, mely megérzi más baját:
Üdv néked, cserkésztestvér,
Erről ismerek reád!

(Cserkészdal)

Mindenek előtt az örménymagyar **Puskás Lajos**ról szólok. Az 1901-ben Gyergyóalfaluban született történelem szakos tanárról, aki 1925-től kezdődően a Kolozsvári Piarista Gimnáziumban tanított két évtizeden át, és itt fejtette ki egész Erdélyre áldásos tevékenységét.

Tanári munkája keretében egyebek mellett a pedagógia gyakorlati alkalmazása, az ifjúság iskolán kívüli nevelése is foglalkoztatta. Ő volt az, aki Erdélyben megszervezte a magyar cserkésztevékenységet.

2000. július 20–26. között a kolozsvári székhelyű Armenia Örménymagyar Baráti Társaság vendégül látta a szamosújvári cserkészek egy kisebb csapatát, azzal a mottóval, hogy „Ismerjük meg Kincses Városunkat”.

Erről az eseményről egy másik alkalommal fogok részletesebben beszámolni, mert egyikük pontosan leírta az eseményeket, még a napi menü sort is!

A csapat 2009-ben immár „kamaszkorú”, 15 éves. Ebből az alkalomból kérdezte az újságíró Kasza Tamást, a csapat vezetőjét munkájukról, terveikről.

2005 májusában Kasza Tamás cserkész társával, Tasnádi Mártonnal együtt állott őrséget Budapesten a Bazilikában Pongrátz Gergely koporsója mellett. (Aznap este a Hír-TV jóvoltából láthat-

ta őket az egész ország.) A Corvin-közből ők tették a koporsóra a „**Búcsúzik**

- Szamosújvár cserkész múltja 1926-os évre tekint vissza, amikor a római kasztrumról elnevezett „Cohorta de cercetasi CONGRI” nevet viselő, román cserkészcsapat tevékenykedett. A május 10-i fogadalomtételük csoportképe alkotja az egyetlen tárgyi emléket ezen csapatról, mely Orza Radu tanár úr tulajdonát képezi.

- Az első szamosújvári magyar cserkészcsapat 1940-ben alakult, ennek vezetését **Gabányi János** gimnáziumi tanár vállalta el. Csapatnévadónak, az örmény származású, **Czetz János** honvédtábornokot választották és a csapat a 386-os számot kapta. 1941. május 11-én 54 cserkész tett ünnepélyes fogadalmat, akik a kereskedelmi középiskola és a gimnázium tanulói sorából kerültek ki.

- A cserkészcsapat mintegy 4 évig tevékenykedett, 1940–1944 között. Ezen rövid idő alatt, a csapatnak igen aktív élete volt: heti őrsi találkozók, időnkénti kirándulások, portyák a közeli falvakban, feladat és szerepvállalás a város ünnepein, rendezvényein, de a legnagyobb figyelmet a cserkészek felkészítésére fordították.

- Tevékenységük során alkalmuk volt találkozni olyan nevezetes személyiségekkel mint: gróf Wass Albert, Puskás Lajos, Dobri János.

„Cserkészeink a város társadalmának büszkesége.”
Gabányi János

Szamosújvár cserkész életéről így vallottak 10 évesen, 2004-ben

A május végi hőségben csak megrendülést érezhetett az, aki részt vett a Szent István bazilikában a Pongrátz Gergely emlékére celebrált gyászmisén. A hatalmas templom teljesen megtelt, akadtak

a szülőföld, Armenopolis” szalagos koszorút, amit még Lengyel Marika készített el Szamosújváron, a kis batyuba kötött hazai földdel együtt, amit aztán a cserkészek Kiskunmajsa helyezett el a Pongrátz Gergely sírjánál, az 56-os Múzeum Alapítvány által építettet kápolnában. (Tervezte Csete György.) Egy 2005 júniusában megjelent újságcikkből idézek:

Fodor Emőke

Nyitottak a cserkészek a társadalom szolgálata felé

Idén tizenöt éves a szamosújvári cserkészcsapat

A szamosújvári 51-es számú Czetz János cserkészcsapat révén a Mikulás az összes helybeli gyereket meglátogathatta, ha a szülők felhívták a segédeit. A jó öreg nemcsak ajándékot osztogatott, hanem egyben arra intette a gyerekeket, hogy szót fogadjanak szüleiknek, nevelőiknek. Ugyanakkor a cserkészek karácsony előtt gondoskodtak a Betlehemi Béke Láng helyi szétosztásáról, továbbá egy, több mint 500 kilométeres lángosztó körutat szerveztek – az idén is – a mezőségen.

A Mikulás-akció apropóján és a lángosztó körút kapcsán beszélgettem Kasza Tamással, a szamosújvári cserkészcsapat vezetőjével, aki egyben a Romániai Magyar Cserkész-szövetség ügyvezető elnöke.

– *Mi is igazából a cserkésztevékenység? Mesélj a kezdetekről!*

– 1992-ben, egy dési lelkigyakorlaton ismerkedtünk meg Böjte Csaba feren-

ősz halántékú kortársak és fiatalabbak is szép számmal a Corvin-köz egykori parancsnokára emlékezők között.

Felemelő volt a szertartás is: a koporsó beszentelése ó örmény nyelven folyt, a székely himnusz utolsó akkordjaiba pedig beleremegtek a színes üvegablakok. Mindenki számára világos: a pompa legalább annyira szól az összes elesett '56-os emlékének, mint a harcok egykori hőisének.

ces atyával és a dési cserkészekkel. Majdnem mindegyikünket megragadott – elsősorban – a hangulat, másodsorban pedig az értékrendjük. Hazatértünk megfogalmazódott bennünk az, hogy mi is szeretnénk egy ilyen közösséghez tartozni. Egy évnél több is eltelt, míg megtaláltuk Laci bátyánkat, aki felvállalta a cserkészcsapatnak a megalakítását. 1993 őszén volt az első toborzó, majd

1994. május 8-án negyvenen tettük le cserkészfogadalmunkat a ferencrendiek templomában. Elődeink tiszteletére mi is a Czetz Jánost választottuk csapatnévadóknak, és tevékenységünket ez egykori csapat jogutódjaként kezdtük el, a katolikus és a református egyházak támogatásával, ökumenikus szellemben. Annak, hogy az 1848–49-es szabadságharc és az emigráció kimagasló egyéniségét választottuk csapatunk névadójának, több magyarázata is van: először is Czetz Jánost örmény eredete folytán örmény városunk leszármazottjának tekintjük. A második ok a folytonosság elvén alapszik, éspedig azon, hogy ugyanezt a nevet viselte a városunkban 1940–44 között működő cserkészcsoport is. Végül, de nem utolsósorban példaeértékű jelleme, haza- és emberszeretete miatt választottuk.

– *Hányan vagytok most? Melyek az elmúlt 15 év legfontosabb megvalósításai?*

– Átlagosan 40–45 az évi létszám, második osztályosoktól a felnőttekig. 15 éves csapatéletünk alatt három olyan megtiszteltetés ért, amely visszaigazolta munkánk minőségét és értelmét.

2003-ban, háromszori győzelem eredményeképpen, miénk lett a Magyar Nemzeti Rovásírásverseny vándorszerlege. Szövetségünk 15 éves emlékünnepe csapatunkat Szent György plakettel tüntették ki, a rendszeres országos rendez-

vények szervezéséért. 2007-ben, a 21. cserkész világtalálkozón, a Jamboreen szövetségünk félrajnyi képviselőjében 6 cserkészünk kapott helyet.

Tízéves csapatünnepségünk kimagasló részeként létrehoztuk az Emlékhelyet, azért, hogy általa városunk és a cserkészlet jeles személyiségeinek tiszteljük. Az emlékmű-együttes helyet adott lord Baden-Powell, Czetz János, Gabányi János és Barna atya emléklapkettjeinek, és lehetőséget nyújt az arcképcsarnok kibővítésére.

– *Melyek az elmúlt cserkészév legfontosabb megvalósításai?*

– Az elmúlt cserkészévünk teljes egészében a csapatünnepség jegyében zajlott. A húsvéti vakációban a X., jubileumi Csodaszarvas nyomában elnevezésű Országos Rovásírásverseny kapcsán sikerült kiadni az eddig megjelent három tanulmányfüzet után újabb két kötetet, most már könyv formájában: A Székely–magyar rovásírás ABC-s könyvét és egy rovásrendezvényeket ismertető gyakorló könyvet. Májusban kreatív és színes toborzásra kerítettünk sort, mind a kisiskolások, mind a V–VIII. számára

Eseményekben gazdag év volt, hasonló jön

is, éves keretmeséink jegyében: Micimackó a barátunk valamint A 3 testőr. Így kerítettünk lehetőséget, hogy még több gyerek és szülő megismerkedhessen ezzel a kiváló iskolán kívüli nevelési módszerrel és közösséggel.

Siker és örömteli alkalom volt a csapat születésnap is, június 6–7-én. Az évfordulóra meghívtuk minden fogadalmat tett cserkészünket. Hetvenen vettünk részt ezen a rendezvényen, amelyre a kolozsvári ferences harmadrend is eljött, akikkel a kezdetektől együttműködünk és barátok is lettünk. A csapatünnepségen kiállítás is megtekinthettek az érdeklődők, cserkész múltunkat ábrázoló fotók, emléktárgyak segítségével nosztalgizhattak az azóta máshol élő cserkész társaink. Az emlékév záróakkordja a Taizé-i Zarándoklat volt, amelynek három hetéből a résztvevők egyet töltöttek az ifjúsági találkozó színhelyén, a másik két heten pedig igazi zarándokokként bejártuk Európa híres nagyvárosait, felkeresve ugyanakkor az elmúlt 15 évben kialakított barátságok révén olasz, portugál, francia és lengyel cserkésztestvéreinket.

Munkánk hatékonyságát bizonyítja talán az is, hogy az országos vezetőképző törzsbe négy vezetőnket hívták meg, Miklósi Anna Dorottyát, Bartha Zoltánt, Szeredai Norbertet és Tasnádi Mártont. Mi szerveztük az elmúlt két évben a kis-cserkész mintatábor is, Kasza Rózsa vezetésével.

– *Szeptemberben elkezdődött az új cserkészév. Milyen újdonságok vannak a közösségekben?*

– Az elmúlt években szerzett tapasztalat alapján, felmértük a helyi igényeket, ennek következtében nyitottunk a cserkész önkéntesek révén a társadalom szolgálata felé. Együttműködési szerző-

déseket is kötöttünk több szervezettel a hatékonyabb munka érdekében.

Decemberben négy cserkészünknek az erdélyi csapat kötelékében sikerült kitutaznia Bécsbe, a Betlehemi Béke Láng szolgálat keretében. Idén indítottuk nagy sikerrel a Mikulás szolgálatot, az óvoda szolgálatot, valamint folytatjuk a Marco Póló projektet is. Ebben egy családban nevelkedő, öt árva gyerek nevelésében vállaltunk szerepet: a beosztott cserkész naponta a gyerekekkel tanulnak, továbbá elősegítik a szocializációjukat. Az idén is vár ránk a Bonchidai Gyerekfarsang-, a szamosújvári gyereknapok-, valamint a Bonchidai Kastélynapokon a gyerekprogramok megszervezése.

Nagy örömeinkre szolgált, hogy mostanában a helyi pedagógusok is megkerestek, nevelési problémákat sikerült közösen megoldani. Ezek nem látványos megvalósítások, de talán annál fontosabbak.

– *Terveitek?*

– A mindennapi nevelésen túl – amely az őrsi és csapatfoglalkozásokat is magába foglalja – egy sor kerek évforduló megünneplésére készülünk. 2010-ben lesz 70 éves a szamosújvári magyar cserkészlet, 310 éves a városunk, valamint 20 éves az erdélyi cserkészszövetség. 2010 és 2011 februárja közt az Erdélyi Magyar Cserkészszövetség Emlékévet szervez, amely során számos rendezvényre kerül sor. Ezekből mi is kivesszük a részünket. Ami a távolabbi terveket illeti, lélekben már készülünk a 2014-es évre, amikor csapatunk 20 éves lesz. Ekkor szeretnénk egy rég dédelgetett álmunkat valóra váltani: elzarándokolni Buenos Airesbe, csapatnévadónk sírhelyéhez, és az ottani magyar közösséggel együtt, emlékjelet hagyni.

(*Szabadság, 2009. december 30.*)

Rozsos Tamás László

Ősök nyomában Erdélyben IV.

A Gajzágó család kúriája Néma községben

Feleségem szépnagyapja, Gajzágó Salamon (1870–1892 között Allami Számvevőszéki elnök) szülei az erdélyi örmény metropoliszból, Szamosújvárról származtak (innen mintegy 35 km-re található Néma község). Annak ellenére, hogy az 1820-as évek végén a család Túrkevére költözött, továbbra is szorosan kötődtek Szamosújvárhoz, hiszen Gajzágó Salamon itt vette 1853-ban nőül tinkovai Macskásy Katalint, báró Toroczkay János (†1851) fiatal özvegyét. Ezután Némán telepedett le, és hitvese birtokán gazdálkodott, valamint álnéven irodalmi tevékenységet folytatott. Szintén itt született 1853 és 1863 között négy gyermeke is. 1871-ben Gajzágó Salamon a 85 telekből

19 és felet birtokol. Erzsébetvárosi Lukács Béla fogalmazó 1871. április 15-én vette nőül Gajzágó Fatimét, G. Salamon és Macskásy Katalin (†1871) leányát. A következő évben – a Gajzágó család és rokonságának támogatásával – Lukács Bélát Szamosújvár Országgyűlési képviselőjének választották.

Az elkövetkező évtizedekben rendszeressé váltak a Lukács-Gajzágó család látogatásai Szamosújváron és Némán.

Az egyik ilyen alkalommal, 1897. szeptember végén Lukács Béla (ekkor kormánybiztos) néhány napig Szamosújváron időzött, és megvásárolta sógorának, Gajzágó Boldizsárnak némai birtokát.

A valaha színmagyar falut a törökök, majd a császáriak XVII–XVIII. századi pusztításai szinte elnéptelenítették, majd a román ajkú (gör. kat. vallású) lakosság kerül túlsúlyba, s ezután már csak nagyon kevés római katolikus él itt. 1891-ben a település 781 lakosából 26 fő r. kat. és csak 3 fő örmény kat. vallású. 1892-ben Gajzágó Boldizsár 754 hold földet birtokol (öröklés anyai ágon a br. Toroczkay családtól és vé-

telek folytán) és a katolikusok részére házában egy kápolnát tart fenn.

A vármegye monográfiája leírja, hogy a hagyomány szerint szürke barátoknak volt kolostoruk ott, mely 1898-ban Gajzágó Boldizsár tulajdona. Amikor 2009 nyarán a faluban jártunk, megtaláltuk azt a romos épületet, mely szinte biztos, hogy a Gajzágó család kúriája volt.

Farsangi bál Marosvásárhelyen

Az örmény is ugyanúgy szeret mulatni, mint más ember. Olvasva őseink történetét, arról értesülünk, hogy régebben kaszinóba, kávéházba jártak, ahol annyira jól mulattak, hogy nem csak a vagyon egy részét, de még a feleséget is elkártyázták (a végén nem ment el, mert a bíróság megtiltotta... az örmény örömeire vagy bánatára?, nem tudom).

Kártyajáték ugyan nem volt, és mindenki hazavitte a feleségét is (vagy a felesége őt?), de mindenki úgy mulatott, ahogyan magát szórakoztatta – erre tanított egykoron Lázár Frédi bácsi a gyergyói örmény bálokon.

Negyvenen gyűltek össze a január 8-án megtartott farsangi bálra a Predeal vendéglőbe, ami a tavalyhoz képest számbeli gyarapodást jelent. Kibővült a vonzaskör, mert az idén Gyergyóból, Etédre is érkeztek vendégek. Volt tombola, és karaoke

A társaság fehér asztal mellett

is – igaz ugyan, hogy nem egyéni, hanem társas produkcióban, de ilyenkor nem a forma, hanem a lényeg számít, és ez nem más, mint a szórakozás.

Egy ilyen bál arra is jó, hogy jobban megismerjük egymást. A néhány korty konyak, és az a „pár” pohár vörösbor mintha minden akadályt ledöntött volna... határt nem ismert a jókedv, míg a villanyokat lassan leoltották...

Reméljük jövőre is leszünk, talán többen vigadunk.

dr. Puskás Attila

Pavlov Boris

Eleméri nemesség

(12. rész)

1819 tavaszán egy szomorú esemény rázta meg Elemért, de különösen a kastély személyzetét. A mai napig megőrizték az esemény leírását. Elejétől fogva tudták, hogy Löwen imádja a kártyajátékokat. Egy Goldman von Dera a játék hevében Löwent jöttmentnek, csalónak nevezte. A felbőszült Löwen kidobta a vendéget a kastélyból és kihívta párbajra.

Torontál vármegye neves személyei meghatározták a párbaj helyét és időpontját is. A leírások szerint a párbajozók 40 m távolságról lőttek egymásra. Goldman golyója Löwen bal karján karcot okozott, de Goldman holtan esett össze. A golyó szíven találta.

A párbaj a Tisza mellett a határban volt, de nem ismeretes, hogy Goldman hol lett eltemetve. Az a szóbeszéd járta, hogy Goldmant a katolikus temetőben temették el egy jeltelen sírban, ahova 1840-ben temették el a feleségét is. Az ekkor felállított síremléken ez állt: „Frau Ernestine Fedrikoni von Etschthal gattin des Herrn Rittermeister Goldman von Derra”.

Löwen személyéhez még egy kellemetlen esemény fűződik, ami kellemetlenséget és bizonytalanságot hozott a kastély személyzetére is. Löwen fiatalkorában nem kapott kellő egyházi nevelést, amit sűrűn emlegetett az egyházi személyek jelenlétében. Kitalálta a „szív hitét”, amely megbékélően viszonyult a többi hit iránt. Így a kastély a különböző szekták gyülekezéshelyévé vált.

A beállt helyzet rákényszerítette Szalkay Bernárdot, hogy erélyesen tiltakozzon a nemességnél, rámutatva, hogy milyen kárt okoz ez a kereszténységre, különösen a katolikus hitre. A tiltakozásnak köszönhető-

en elhidegült a viszony Löwen és Szalkay között. Ez a helyzet negatívan hatott úgy a nemességre, mint az eleméri katolikus és pravoszláv lakosságra is.

Napholc feljegyzéseiből megtudjuk, hogy 1819 végén kiáradt a Tisza. A vadállatok az áradástól egészen Elemér alá menekültek, ami a vadak irtásához vezetett. Ezt követően vadászati tilalom következett. A szarvasok és őzek még a kastély parkjában is láthatók voltak. A szerencsétlen év még két ember életét követelte, ugyanis kolerában meghalt egy német és egy szerb lakos.

Az új 1820-as év esővel és latyakkal kezdődött. Január végén jöttek a kemény fagyok. Március is csapadékos volt, hideg, kevés hóval. Április kezdete is hideg volt. A tavaszi munkálatok késtek, a hosszú tél pedig nagy kárt tett a szőlőskertben. A gabonatermés közepes volt. A sok esőzés miatt a búza rossz minőségű lett, a kukorica – amiből sok volt – esős időben lett betakarítva.

A tragikus párbaj után Löwen tekintélye a nemesség körében mind lejjebb és még lejjebb csúszott, ami arra kényszerítette, hogy egyre többet tartózkodjon külföldön. Szalkay eleméri szerzetes, Löwen távollétében, minden módon azon dolgozott, hogy az uradalomban és a kastélyban a főszerepet Mária, Ernő néneje vállalja fel. A fiatal Pejácsevich házaspár a kastély bal szárnyában lakott, a kastély személyzete napról-napra jobban szerette őket. Mária őszinte volt az emberekkel, így megszerzte bizalmukat. Ugyanilyen volt a fiatal gróf magatartása is. Azt mesélték, hogy lovagolva a határban letért az útról, hogy a kocsi el tudjon menni, kalapemeléssel üdvözölte a kocsin levőket.

A személyzet körében az a kép alakult ki, joggal, hogy Mária szoroson kötődik Ernőhöz, és anyja halála után őrzí szülei vagyónát. Löwennel szembeni viselkedése korrekelt volt, de tisztas távolságtartó.

Mária tartózkodó magatartása Löwennel szemben kihatott Napholcra is, aki ugyanúgy viselkedett. Az előállt helyzetben Löwen az ittabei Kiss család felé közelített. Kiss Antalban talált szövetségesre a Pejácsevich családdal szemben, egyben Szalkay szerzetes és Napholc ellen is. A Kiss családban a feszült viszonyt továbbra is a hagyaték rendezetlen helyzete okozta, ami a kastélyban is ellentéteket okozott, s ez áterjedt a kiszolgáló személyzetre is.

A feszült családi viszony következményeként az eleméri kastély kikerült az érdeklődés középpontjából, ami a délmagyarországi társadalmi életet illeti. Napholc mind sűrűbben ismertette Ernővel, hogy Löwen meggondolatlanul mind több és több pénzt költ el Európa szerte szórakozásra.

Időközben Ernő Máriának írt levelében írja, hogy kérte a katonai hatóságokat, engedélyezzék, hogy részt vegyen az olaszországi hadjáratban. Ernő ugyanis arra gondolt, hogy az olasz felkelők törekednek arra, hogy Olaszország ne kerüljön a monarchia körébe. 1820-ban a tropani kongresszuson a monarchia engedélyt kapott a katonai beavatkozásra Olaszországban. Azonban Ernő kérését elutasították s így Ernő 1819-től Galíciában teljesített szolgálatot. És ezzel vette kezdetét karrierje, amit műveltségével, tanulmányaival és szorgalmával érdemelt ki.

Az 1820-as években érdemes megemlíteni Fischer Joszip tartózkodását az eleméri kastélyban, aki építész volt és a nagybecskereki megyeház épületét tervezte, majd készítette el. A tekintélyes vendég részére a kastélyban egy nagy dolgozószo-

bát rendeztek be, ahol időnként a megyeház tervein dolgozott. Fischer tartózkodása Eleméren Löwennek köszönhető, aki barátja volt a híres építésznek. A megyeház lépcsőzete ugyanolyan lett, mint a kastélyban volt lépcsőháza.

1821 elején a kastélyba érkezett, és hosszabb ideig itt tartózkodott Arnolda de Bode, Löwen távolabbi rokona. A szép és megnyerő hölgy az első naptól kezdve új életet hozott a kastélyba. Hamar szoros kapcsolatot létesített a személyzettel, különösen a férfi népséggel. Suttogva, majd később nyíltan beszéltek viselkedéséről. Az intrikákban szerepet kapott Pejácsevich gróf és Kiss Antal ittabei földbirtokos is. Az ügy olyan bonyolulttá vált, hogy a torontáli asszonyok nyilvánosan bírálták a fiatal hölgy viselkedését. Löwen tudomására hozták, hogy az ilyen viselkedés miatt a hölgy nem kívánatos személy Eleméren. A kellemetlen helyzet váratlanul megoldódott. Egy szép napon ugyanis megjelent a fiatal hölgy állítólagos férje, és kényszerítette nőjét, hogy elhagyja a kastélyt, majd ismeretlen helyre távoztak. Így a felháborodott kedélyek lecsillapodtak és a megingott házasságok újra stabilak lettek.

1820 jelentősebb eseményei közé tartozik Dániel Konstantin látogatása a kastélyban. A fiatal festőművész Teodorovits, akinek Temesváron festő műterme volt, Arsen ajánlatára érkezett Elemérré. Dániel a Kiss család kastélyában tartózkodott, ahol Löwen Ernő portréját festette meg. A portré sorsa ismeretlen. Feltételezik, hogy megsemmisült 1848-ban, a kastélyt ért támadásban.

1794-ben megkezdődtek Bánát területén a mocsarakat lecsapoló csatornák kiásása, hogy a talajvizet levezessék minél nagyobb területről. Löwen felismerve a munkálatok fontosságát, 1821-ben a bécsi

udvarnál kérelmezte, hogy a munkálatok terjedjenek ki az eleméri birtokra is. Ennek köszönhetően még ebben az évben Eleméren megjelentek a Kiss testvérek, katonai mérnökök, akik elkészítették a szükséges tervet a birtokon szükséges csatornák kiásására. Igénybe vették Angliában szerzett tapasztalatukat, ahol a rengeteg csatorna hálózatát tanulmányozták. Erdemes megemlíteni, hogy a csatornák ásása lehetővé tette egy halastó létesítését is. Az ötlet Napholctól indult, amit Löwen is támogatott. De ez a második kísérlet is kudarcba fulladt a halastó létesítését illetően. Ugyanebben az évben, 1821-ben, Kiss Ernő elindult első szolgálati helyére Olaszországba. Egy fiatal olasz lánnyal, a milánói Turáti Annával élt vadházasságban. Máriának és Löwennek írt leveleiben elragadtatással említi élettársát és bejelenti azon szándékát, hogy Annát elhozza Elemérré.

1822 év elején Ernőtől hírek érkeznek szolgálati előmeneteléről. Egyidejűleg, más forrásokból, Mária értesül Ernő pozitív emberi tulajdonságairól, gálans viselkedéséről, és segítőkészségéről. Így egy esetből meg lehetett ismerni Ernő emberi jóságát. Egy fiatal katonáról, Virthofról volt szó, aki nehéz anyagi helyzetbe került akarata ellenére, ugyanis szülei birtokát felszámolták a birtokot terhelő adósság miatt. Ismerve Virthof emberi tulajdonságát, hogy segítsen rajta, Ernő ezt eredeti módon oldotta meg. Egy kártyapartiban a „szerencsétlen” nem sejtette a kimenetelt, Ernő elveszítette a partit és így nagy pénzüsszeget hagyott Virthofnak.

Segítőkészségét Ernő többször is megmutatta. Számára a barátság és a közösség megsegítése volt az élet értelme a hadviselés idején is.

A nyár közepén az eleméri kastély nagyterme volt a színtere a délvidéki német kó-

rusok találkozájának. Az első helyezést az eleméri német kórus érdemelte ki Cigler hadnagy vezetésével, aki egy különleges ajándékot kapott Löwentől, mint házigazdától és a szemle szponzorától. Ugyanazon év szeptemberében volt a kastélyban a Torontál vármegyei földbirtokosok és főgondnokaik találkozója. Az összejövetelt a házigazda Löwen nyitotta meg, aki beszédében kitért a szociális kérdések területén az együttműködés fejlesztésének szükségességére.

1822 januárjában Löwen lehozta Bécsből és átadta Nagybecskerek városának I. Ferenc leiratát, amely meghatározta a nagybecskereki kereskedők kötelességeit. Ennek alapján létre tudták hozni érdekeik védelmére a kereskedők szakmai egyesületét. Jelentős esemény volt ez Becskerek város társadalmi életében, ami egyben Löwen megbecsülését is fokozta a bécsi udvarban.

1822 tavaszán ünnepelte az écskai Lázár család az új kastélyba költözése ötödik évfordulóját. Ez alkalomból ünnepséget rendeztek, melyen híres művészek tartottak hangversenyt. A szép műsorban fellépett Pejacevich Mária is, aki hárfa játékaival elbűvölte a résztvevő előkelőségeket és a házigazdákat is. Évekig mesélték, hogy zenélése lenyűgözte a bécsi filharmónia karnagyát is. Az említett hangversenyen részt vett Löwen Ernő és Kiss Antal is.

Június második felében Elemér egét elborította a sáskajárás fekete fellege. A nem kívánatos vendégek rövid idő alatt lerágták a növényzetet és különösen a gabonát. A kárt részben térítette az állam, de a vésztt évekig megéreztek minden háztartásban. A legszegényebb családokon a földbirtokosság is segített, és lemondta a bejelentett ünnepeket.

Folytatjuk

Zeneagapé az Orlay utcai örmény katolikus templomban

Január 24-én a *Tigrán Együttes* lépett fel az örmény katolikus templomban, a szentmise utáni Zeneagapé műsorában.

A kibővült együttesben *dr. Szuper Géza* (gitár) vezetésével *Vikol Kálmán* (klarinét), *Avedik Viktória* (ének) és *Horváth Alexandra* (cselló) művészeket üdvözölhettük, akiknek nagyszerű műsorában örmény és erdélyi örmény népdalo-

kat, műdalokat hallhattunk. A közönség véget nem érő tapsa nem engedte levonulni a művészeket, közkívánatra az altatódalt és egy vidám örmény népdalt megismételték. A zenei kínálat vonzotta a híveket a szentmisére és az azt követő hangversenyre. Az est süteménnyel, múzeumlátogatással, beszélgetéssel folytatódott.

M

A Zeneagapé 2010 eső félévi tervezett programja

Február 28.: Nagybőjti hangverseny különböző korok oratóriumaiból, Bach, Händel, Pergolesi, Haydn, Rossini szerzőktől, *Heim Mercedes* énekművész előadásában

Március 28.: *Szilvay Ingrid* zongoraművész

Április 25.: *Fogolyán Kristóf* fuvolaművész

Május 30.: Szent László legendája a *Szent Család Gyermekek Színháza* előadásában

Mindenkit szeretettel várunk!

Szongoth Gábor

Kali Kinga

A gránátalmabor íze

Örményországi útinapló (2. rész)

Elkezdődik a beavatás

Túlságosan is rövid éjszaka után telefoncsörgés költ, vendégeim vannak, mondja a portás, két magyar-örmény barátom látogat meg már kora reggel. Legalábbis úgy érzem, kora reggel van, a három órás időeltolódás meg a tegnapi egész napos utazás hozzásegít valamiféle érzéki csalódáshoz. Valójában már jól benne járunk a koradélutánban, s a két Laci jót nevet rajtam, amikor álmosan ajtót nyitok, és első kérdésem ez: – Megbolondultatok? Hajnalban idejönni! Azonban villámlátogatásuk után én is kapkodom magam, ahogy csak tudom, hiszen az egyik Lacival – azzal, aki Szamosújvárról jött ide az egyetemre, örmény nyelvet tanulni, és aki szeptember óta már nemcsak, hogy folyékonyan beszél örményül, de a Matenadaran munka-társa is – elindulunk a Paradzsanov Múzeumba, útközben kisebb kávézós, piacozós pihenőket téve.

Paradzsanov Múzeum
Jelenetek Mona Lisa életéből

Jereván nappali képe nagyban más, mint az éjszakai: mintha egy nagyváros mezébe bújít kisváros lenne. A terek, az utcák, a kávézók és trafikok hangulata szinte kivétel nélkül meghitt és családias, amitől eluralkodik rajtam a biztonságérzet: nyoma sincs már a tegnapi éjszakai idegenkedésemnek. Az utcákon mindenki sötét színű ruhákba öltözve, fekete, sötétkék minden szembejövön, mintha valami hatalmas nemzeti gyász ülne a városon, amit azonban mindenki megfelelő vidámsággal kezel. Ugyan már gyerekkoromban, Erdélyben hoz-

Jereváni utca (a szerző felvételei)

zászokhattam hasonló látványhoz, a nagy kelet-európai gyászhoz, ahhoz, ahogyan az emberek számúzték a színeket nem csupán az öltözködésükből, de a mindennapjaikból és a mosolyukból is, főleg telente, mintegy hangulatuk és világlátásuk kromatikai megfogalmazódásaképpen, ami aztán természetesen visszafelé is hatott, mintegy állandósítva lehangoltságukat, rosszkedvüket – most mégis sokkol a látvány. Pedig lehet, hogy mindez a tapasztalás, azaz, hogy ismerős jelenségekre bukkanok itt, hozzájárul a biztonságérzetemhez. Tapasztalatom

Paradzsanov-kalapban
(Zaven Sargsyan fotója)

szerint Romániában és Magyarországon ez a jelenség az utóbbi 20 évben – ha nem hangzana túlságosan ironikusan, azt is mondhatnám, a felszabadulás éveiben – jelentősen megváltozott, dicséretesen a színek felé mozdult el, még ha nem is harsányan vagy önfeledt vidámsággal. Ezért is megdöbbenő itt azt látni, mennyire megrekedt az idő: mintha örök gyászra kárhoznának önmagukat még azok a generációk is, amelyek nem élhettek meg szovjet időket. Azonban csodálatra méltó, hogy a szemekben, az arcokon nem látszik megtörtség. Nincs pénz, alkalmazkodnak a nyomorhoz, de valahogy elhatározhatták talán önmagukban, hogy ez nem fogja megtörni őket. Laci barátom meséli, hogy még most is gyakoriak az áramkimaradások – hát kívárvják, míg újra világosság lesz, mit van mit tenni; meg amikor a később-

biek folyamán meghív magához vacsorára, akkor azt tapasztalom, hogy este fél tizenegykor lezárják a tizenegyre – csupán Jereván legfelsőbb és lelegegánsabb részein van folyamatosan víz; és meleg víz ott sem mindig.

Végigjárunk néhány kávézót, míg valahára találunk egy helyet, amely nem a külföldiek átvágására szakosodott, és ahol örmény kávé is főznek, kifizethető áron. Grúz és örmény eledelket kóstolunk végig, khácsápurit és tabulét, no, meg a Kilikia sört – s annyira jól érezzük magunkat, hogy kinevezzük a helyet rövid ittlétem törzshelyé-

vé. Aztán folytatjuk utunkat a múzeum felé – amikor egy sarkon egy perlekedő parasztasszony látványa nyűgöz le: egy döglött, de tollától még meg nem fosztott, hatalmas kakast lóbál a fél kezében, úgy ordítózik feltehetőleg az urával, mutogatva feléje a portékával – a férfi komoran, leszegett fejjel szív egy mezít-lábas cigarettát, nem sok ügyet vetve az asszonyra, aztán se szó, se beszéd, sarkon fordul, s elmegy. Gyorsan rájövök, egy fedett piac bejárata lehet ez, körülöttünk falusi árusok a járdaszegélyen, naspolyát, aszalt sárgabarackot, koriander-zöldet kínálnak – de immár Laci is felvilágosít, ez a legnagyobb és legdrágább piac Jerevánban, tulajdonképpen afféle kirakatpiac, külföldieknek való; és azt tanácsolja, hogy semmiképpen ne itt vásároljak. Eközben én kapkodok a gépem után, meg kell örökítenem ezt

Az Ararát a reggeli ködben

az egyik fél részéről igen élénk házassági jelenetet, a háttér is gyönyörű a piac épületére felkapaszkodott kúszócserjével. De az asszony azonnal észrevesz, még exponálni sincs időm – és most már nekem kiabálni, hogy adjál pénzt, adjál pénzt, amire mi továbbmegyünk, mivel úgy döntök, hogy nem tudok megfizetni fotómodelleket.

Bent a piacon gyönyörűen felrakott asztalok várnak – no, meg a gazdáik, mint vérszomjas hiénák, de ezt csupán később gondolom, kifele jövet, mert érkezéskor annyira leköt a látvány, hogy az kizár mindenféle ítéletalkotást. Főleg az aszalt gyümölcsöknek van kultikusan nagy terük itt, úgy látszik, a bejárat körüli asztal-rajok kizárólag az édességeknek szentelve. Örményország metaforájaként hatalmas piramisok állnak ott a különböző régiókban termelt aszalt sárgabarackból, a mindenféle színű, gyümölcslavasból göngyölt vas-kos tekercek, mint valami méterárudában, egymásra tornyozva, szudzsukok tömkelege fellógatva (mustkolbászok, ahogy magyar nyelvterületen nevezik őket) – de egyéb aszalt gyümölcsökkel telerakott kosarak is roskadoznak, nem is sikerül beazonosítanom mindannyit. Már amint belépünk, azonnal kiszűrjük

az öltözetünkről, külföldiek vagyunk – és az árusok résen vannak, azonnal felmarkolnak jó pár szárított édességet, aszalt barackot, letört szudzsukvéget, mogyoróval töltött cukros cseresznyét, szirupban érlelt zöldbójt: és valósággal letámadnak velük. Mindkét kezünket telerakják, de akik a távolabbi asztaloktól érkeznek rohanvást, azoknak így sem marad hely a markunkban, sebjaj, a kabátom zsebébe gyömöszölik az édességeket, a karomra rakják fel, nem törődve azzal, hogy már csupa cukorszirup lett nemcsak a kezem, de a kabátom meg a táskám is. Rettenetesen nagy a vendégszeretet, gondolom – és nem is utasítok vissza senkit. Nagyon megkapó számomra az is, ahogy vonásaim alapján egyből örményként azonosítanak – még ha *külföldi* örményként is. Többen is mondják, látom, hogy örmény vagy, beszélj örményül, próbáld meg! Amikor azt mondom nekik, *Hungarahajem*, magyar-örmény vagyok, többen rákérdeznek, hogy vajon Erdélyből vagy Magyarországról. Elképedek, hogy itt a piaci árusok is ennyire tájékozottak. Budáról és Pestről is tudnak. Csodálatos azonnal igyekeznek kihasználni, a maguk javára fordítani: mindenki azt szeretné, ha csakis az ő portékájából vennénk, ami természetesen a legeslegjobb az egész piacon – Laci később összefoglalja nekem, mit össze nem konspirálnak, hogy a saját árujukra tereljék a figyelmet: ne a szomszédtól vegyél, ezért meg ezért, ő drágás, a másik meg mesterségesen színezi az áruját, megint másik meg csal a lemérésnél, ólom van a mérlegtányérja alján, és megannyi vád, amellyel már egy boszorkánypert is lehetne indítani – de ahogy külföldit látnak, pláne, ha az hozzájuk közelít, olyan csillagászati módon megemelkednek az

áraik, hogy egyetérték, ésszerűtlenség lenne ezen a helyen vásárolni. Pedig mi csoda hatalmas gránátalmákat kínálnak ötszörös áron, meg mennyi gyönyörű, friss, általam ismeretlen zöldséget, salátát – meg fűszerféléket, amelyeket, hej, be szívesen megkóstolnék! Fényképezni sem tudok, félttem a ragacstól a kamerámat – és nem találunk egy vízcsapot az egész piacon, hogy rendbe szedhessük magunkat, végül az egyik árus permetezőpalackjából kunyerálunk ki egy kis vizet. Még ha durva határsértésnek is tartom ezt a cukrosgyümölcs-rohamot, ma már nem bosszant annyira a személyes távolságok be nem tartása, mint a tegnapi, az utazásom során, kezdek hozzászokni a lokális viszonyokhoz, gondolom – sőt, ezt a kínálást kimondottan élvezem. Majd kimosom a kabátomat, sebjaj. Még elmajszolgatunk pár édességet, aztán sietve, és anélkül, hogy bármit is vásárolnánk, folytatjuk utunkat a Paradzsánov Múzeumba.

Amikor nagy sokára megérkezünk a múzeumházba, ami meglehetősen rejtett helyen van, a blokkok mögött, egy szakadékféle szélén, amit a jerevániak szemmel láthatólag szeméttüri-tésre használnak leginkább, és ahonnan a

Garni – turisták a keresztény templomnál

reptéri útra meg a konyakgyárakra látni, az igazgató lelkendezve fogad. Az arcomra már nem emlékszik – pedig 1997-ben, amikor Budapesten kiállítás nyílt a Paradzsánov-kollekció egy részéből, még fényképeket is készített rólam a rendező által saját filmjeihez készített kalapokban. A nevemre viszont annál inkább emlékszik, hiszen azóta már többször leveleztünk, dolgoztunk is együtt az *ÖrményLátó* kapcsán.

Maga a ház tekintélyes kőépület, grúz stílusú fa-loggiával az utcai homlokzaton, a belső udvar csöndes és inspiratív. Csupán most látok rá a Paradzsánov-gyűjtemény hatalmas voltára – és nagy izgalommal járom végig a sok-sok termet, örvendezvén, hogy immár a teljes kollekciót megtekinthetem. Mindez csak hozzátesz a bennem eddig épült Paradzsánov-mítoszhoz: mindig is zseninek tartottam, akinek egyik legfontosabb eszköze a fanyar és kritikus humor – sokat szenvedett alkotóművésznek, aki azonban minden meghurcoltatása közepette sem adta fel jókedvét és pozitív életszemléletét. Több mint négy órát töltünk el a múzeumban, és még mindig nem telítődök, még tudnék maradni és nézelődni, akár órákat is, de látom, hogy kísérem már kezdi türelmém vesztetni, aztán meg nekem is vissza kell érnem időre a fesztiválvetítésekre.

A Kin Filmfesztivál vetítéseit a jereváni Bábszínház kistermében tartják, a Szaját Nova sugárúton, valami öt percre a szálláshelyünktől. Az előtérben gyönyörű bábkiallítás – mikádók és gyönyörű indiai hercegkisasszonyok fogadnak, télapók és agyafúrt képű, pirosposzsgás muzsikok, jószágos öregnének, meg virgonc Pirooska-féle, mesékben pórol járható kislányok, mindez hatalmas, plafonig érő vitrinekben, – mindennap újra és

újra lenyűgöz mesteri megmunkálásuk, megnevetetnek a figurák bohókás arcai. Szerettem volna ilyen bábszínház közepében gyerek lenni, igaz, ott és akkor, ahol, és amikor én gyerek voltam, nagyon más idők járták, s talán a mesebeli farkas is kicsit gonoszabb volt, mint a könyvek lapjain.

Felbukkan Mariam is, a filmfesztivál igazgatója, és láthatólag meglepődik, hogy már örmény tolmácsom is van. Egyébként minden olyan természetes itt. Kedvesek a munkatársak, ha problémánk akadna, azonnal a segítségünkre sietnek, teáztatnak, házi sütésű diótortát kínálnak körbe – és főleg nyugtatgatnak, hogy természetesen nem kötelező beülni a filmvetítésekre. Minden olajozottan működik, megérkeznek a török filmrendezők, az egyiküket jó fél napig feltartóztatták a reptéren, külön kiszabadító-alakulatot küldött érte a fesztivál: diplomata útlevél miatt gyanús volt a struktúrájának, hátha kémféle – valójában egy 22 éves, szerény lány, kissé megszeppenve attól, hogy ilyesmi megtörténhet. Megérkezik a két örmény lány Argentínából is, szintén a fesztivál vendégei, akárcsak jómagam: kellemes csevegés folyik, amikor hirtelen sötétség lepi meg a házat, s megtapasztaljuk azt, amiről Laci már beszélt nekem. Pár perces áramszünet, aztán visszaáll minden a kerékvágásba – tovább vetítik a filmet, a felfüggesztett mondatok befejeztek. Mindenki természetesen kezeli a dolgot, habár igencsak régen volt már, amikor mi ilyeneket megélünk otthon, a kommunizmus dühöngő éve alatt.

Kiderül, hogy másnap reggel Garniba kirándulunk, onnan pedig a tőle nem messze levő Geghardba látogatunk, a sziklába vájt kolostorhoz – szinte az egész éjszakám izgalomban telik emi-

Garni – az utolsó pogány templom

att, nehogy elaludjam az indulást, hiszen még nem szoktam hozzá az időeltolódáshoz, a reggelit pedig itt akkor szolgálják fel, amikor Magyarországon a harmadik kakasszó éppen csak elhangzik. Mondanom sem kell, nehezen szokik hozzá a gyomrom a hajnali traktához – a vendégház alagsorában hatalmas asztalt terítenek, mindenféle, általam néven nem nevezhető zöldsalátát kínálnak, meg virító-fehér sajtokat, meg lavast, kávé, teát, mindenfélét, ami pusztán látványnak is öröm, hát, még ha az ember képes megízlelni is ezeket a gasztronómiai csodákat!

Nem kések el. A török filmrendezők viszont legalább fél órát. Ott toporgunk az elegáns mikrobusznál a reggeli jeges verőfényben, de senki sem ideges, a nap derűsen indul, a piros nyakkendő, jólfésült sofőr mindenkinek kedvesen mosolyog. Rajta kívül még csupán egy

férfi van a buszban, egy idősebb orosz filmrendező, aki mint a zsűri elnöke van jelen a fesztiválon, és aki miatt többször meg kell állnunk konyakot venni. A busz nehezképpen kaptat fel a város körüli dombokon, egyre feljebb. Metsző hideg van, és mintha nehezen kapni levegőt, nem szoktam még hozzá a hegyvidékhez, nagy fordulatszámú szédülők, mint valami hitetlen dervis – de szerencsére rövid idő múltán megállunk egy pihenőhelyen, ahonnan az Ararátra látni.

A Szisz és Maszisz szemérmesen burkolózik a reggeli ködbe: monumentális a látvány – egy szó sem hangzik el, csupán a fényképezőgépek exponáló gombjai kattannak bele néha surrogva a fenséges, bársonyszerűen súlyos csendbe. Még az országút zaja is megszűnnek egy időre. Aztán, mintegy varázsütésre, felfüggesztődik a csend, sőt, inkább felmegy, mint egy színházi függöny, s mindenki egyszerre szólal meg, hogy csodálatának hangot adjon: innen elkezdődik a nap rendesen.

Tovább megyünk a Jerevántól mintegy 32 kilométerre fekvő Garniba, az utolsó pogány templomhoz, amely az első században épült és, csodával határos módon, teljességében megmaradt – könyvekből,

Garni

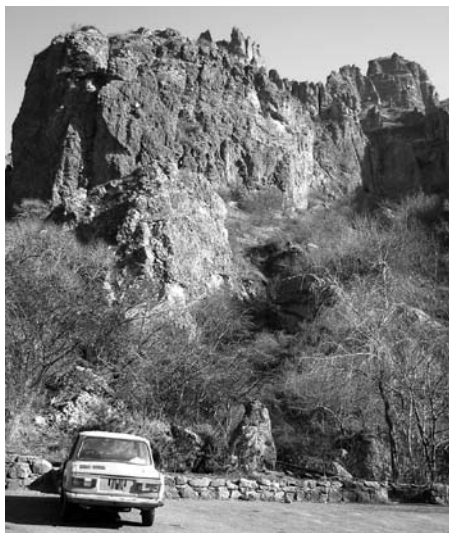
képeslapokról már ismerem a helyet. Meg talán egy kicsit a *Krmuhin* (azaz *A papnő*) című, Vigen Chaldranian által rendezett, 2007-es örmény játékfilmből is, amely egy zoroasztrianus papnő életéről és Mithrász iránti (beteljesületlenül maradt) szerelméről szól – és árulásáról is, mivel a film szerint ez az egykori papnő volt az, aki a hegyi faluból való elűzetése után a Khor Virapba bebörtönzött Gergelyt életben tartotta, minden nap egy lavast dobott le neki tömlőcébe. A csend mint szentség honol a tájon Garniban, de alig van időm arra gondolni, mennyire itthon van a csend egy ilyen ősi kegyhelyen, egy szakadék szélén épült pogány templom környezetében, máris bekapcsolják a hangszórókat a vendégek kedvéért, a muzsika tolakodón zendít rá, és agyoncsapják nem csupán ezt a gondolatfoszlányt, de a hely természetes szellemét is – s egy idő után nem tudok nem hangosan nevetni ezen. Ugyanis az *Ov, sirun, sirun* kezdetű műdalt sugározzák bossa nova ritmusban, meg a *Der Voghormiát* az örmény liturgiából, grandiózus módon megfilmzésítve. Vége a csendnek, ehhez még hozzáadódik a vidám iskolások csapata, akik berobbannak és végigfutnak az emlékhelyen, nagy rutinnal (és feltehetőleg hasonló mértékű szakértelemmel) rendelkező tanárnőjük kíséretében, aki bokáig érő bundájában egy vásári medvét meghazudtoló ügyességgel kalauzolja végig őket bő tíz perc alatt az összes látópontra. Amikor végre egyedül maradok a templom egyik ősi arab feliratát szemlélve, a helyi idegenvezető azért gyorsan odajön hozzám, s megkérdi, hogy férjnél vagyok-e – úgy látszik, ez valamiféle örmény népszokás, hogy az embernek úton-útfélen kvázi megkérlik a kezét, minden további kötelezettség

nélkül. Azt hiszem, mély benyomást tett rá, hogy az eltorzított dallamok homályán keresztül is felismertem az örmény dalokat. Örményül válaszolok neki, nem vagyok férjnél, de van egy görög élettársam, tehát...

Röpke (és méregdrága) képeslapvásárlás után utunk tovább kanyarog Geghard felé, ami Garnitól csupán 7 kilométerre van, de egyre magasabbak a hegyek, egyre több a kanyar, és az út így sokkal hosszabbnak tetszik – és egyre nagyobb a súly a mellkasomon is. Nem értem, miért, hiszen jártam én már magasabb csúcsokon is, mégsem volt semmi bajom – talán öregszem, ez lehet az oka? De nem érek rá belső jeremiádot zengen, mert bekanyarodunk a geghardi kolostor előtti parkolóba, ahol fél tucat örmény atyafi áll készenlétben dhollal és dudukkal, még csak le sem állíthatja a sofőr a motort, máris hangszerükhöz kapnak, másodperceken belül, fülsiketítő lármával vendégfogadó koncertet rögtönöznek a tiszteletünkre, ám amint látják, hogy nem nyúlunk a pénztárcánk után, hogy megfizessük a nem kért muzsikát, még az akkordot sem fejezik be, abba hagyják lógó orral az egészet már az elején. Kissé átérzem a helyzetüket – felte-

Szudzukárusok Geghard bejárata előtt

Geghard felé menet

hetőleg minden reggel itt állnak, s várják a turistákat, minden autó egy új remény. Még mielőtt feltáruina előttünk a kolostor látványa, árusokon keresztül vezet az utunk, örmény asszonyok kínálják harsányan friss gatájukat, szudzukjaikat, gyümölcslavas-tekerceiket. De mivel senkinek sem fordul meg a fejében, hogy templomlátogatás előtt lépényt vagy édességet vásároljon, sértődötten félrevonulnak, tán még szitkozódhatnak is, hiába vagyunk a templom kapujában (amikor visszafele jövünk, már egyértelműen látszik: szitkozódhatnak). Van ott még egy italfélével teli vásáros asztal is: arról jut eszembe, igencsak elsodródtam a magamnak tett tegnapi ígéret mellől a mindenféle csodálatban, hiszen nem kóstoltam meg a gránátalmabort, pedig minden második bolt kirakatában ott kacag egy sor hatalmas, érett-hasadt gránátalmát mintázó cserépbutykos a híresen édes nedűvel – és eltökélem, hogy ezen a tényen még a mai napon változtatok.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(3. rész)

Mielőtt folytatom a címben foglaltakat, úgy érzem, Ávedik Lukács, akinek olyan sokat köszönhetünk, és akire kegyelettel emlékeztünk az elmúlt évben halálának 100 éves fordulóján, megérdemli, hogy közöljük egy kevésbé ismert, fiatalabb kori fényképét, melyet Szongott könyvéből vettünk át, több más képpel együtt.

Ávedik Lukács

9. Bárány Lukács, örmény szertartású. Születési helye Szamosújvár, 1841. jún. 29. A gimnáziumot Kolozsváron, teológiai tanulmányait Bécsben végezte. Pappá szentelve: Bécs, 1864. aug. 21. Szolgálati helyei: 1862–1879: Szamosújváron gimnáziumi tanár, 1879: örmény szertartású plébános, 1895: főesperes. Meghalt: 1920. május 6. Szamosújvár városa 1861-ben kérte az 1848 előtt meglévő középtanoda visszaállítását, az engedélyt megkapta. „Az alapítólevél második pontja értelmében ezen tanintézet igazgatója a város mindenkor örmény kath. plébánosa”. Utolsó igazgatója Bárány Lukács volt (1880–1894). Az „örmény kath. gymnasium 1894–1895. tanév elején ment által állami kezelésbe – tudjuk meg Szongott Kristóftól.

Bárány Lukács

A Magyar Katolikus Lexikonban pedig ez olvasható: Bárány Lukács (Szamosújvár, Belső-Szolnok vm., 1841. aug. 4. (sic!) – Szamosújvár, 1920. máj. 6.): örmény katolikus főesperes. – A gimnáziumot, Marosvásárhelyt és Kolozsvárt végezte. 1859: beiratkozott a gyulafehérvári teológiára. 1864: Bécsben pappá szentelték, és segédlel-

kész lett Szamosújvárt. 1862–79: tanár a szamosújvári örm. kat. algimnáziumban. 1879: kinevezték szamosújvári plébánossá és az örm. kat. elemi iskola igazgatójává, 1880: uo. az örm. kat. algimnázium igazgatója. 1889: összegyűjtette és kiadatta az erdélyi örm. egyházi énekeket. 1894: főeső., 1899: helyreállította a 175. éves Salamon-templomot és kibővítette Világosító Szt. Gergely kápolnájával. 1900: tb. kanonoknak nevezték ki. 1903: építtette az örm. kat. leányváházat és helyreállította a temető kápolnáját. – Az **Armeniában** főleg örm. egyh. tárgyú cikke jelent meg. K. D. (Valószínűnek tartom, hogy Kádár Dániel. B. K. J.)

10. Baróti László Sándorról nem tudom, hogy vannak-e örmény gyökerei, de azt tudom, hogy 2006 és 2009 között a gergyószentmiklósi örmény-

katolikus hívek, az örmény templom plébánosa volt.

Ezért úgy gondolom jó, ha megismerjük eddigi életútját, munkásságát.

Baróti László-Sándor, szül. Gyergyószentmiklós, 1961. ápr. 29. Középkiskolait Gyergyócsomafalván és Gyulafehérváron a kántoriskolában, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron, a Hittudományi Főiskolán végezte. Pappá szentelte Gyulafehérváron 1987. jún. 21-én Dr. Jakab Antal püspök. Szolgálati helyei: 1987: Marosvásárhely-Keresztelő Szt. Jánosban, 1988: Sepsiszentgyörgy-Szt. Józsefben 1989: Gyimesközéplakon kp. 1990: Györgyfalván lelkipásztor és Kolozsvár-Mária Szívében kisegítő lelkipásztor. 1992: Gyulafehérváron a Majláth Gimnázium tanára, majd 1996: igazgatója.

2006: Gyergyószentmiklóson, az örmény plébánián plébános. Szentszéki tanácsos. (2009-től Ditrón szolgál) Munkái: *A Gróf Majláth Gusztáv Károly Líceumi Szeminárium Évkönyve* (1990–2000). Gyulafehérvár 2001., *Bevezetés az Ószövetségi Szentírás olvasásához*. Csíkszereda 2003., *Gyulafehérvár, az erdélyi püspökök székhelye – A gyulafehérvári Gróf Majláth Gusztáv Károly Római Katolikus Líceumi Szeminárium Évkönyve*. Csíkszereda 2003., *Bevezetés az Újszövetség olvasásához*. Csíkszereda 2004., *Bevezetés az Ószövetségbe*. Kolozsvár 2004. (2. bővített kiadás). Írásait 1990-től a Hargita Népe, a Romániai Magyar Szó, a Szikra, a Vasárnap és a Keresztény Szó közli.

A Névtárban leírtakat kiegészítem ön-életrajzi írásával, amelyben még arról számol be, hogy 2006. szeptember elsejétől a gyergyószentmiklósi örmény katolikusok plébánosa. Az írást a világhálón találtam.

1991-ben létrehozta Györgyfalván a Szent György Társaságot, megalapí-

totta az Assosiation Parrainnages Paroisses Catholiques Roumanie-t (1991). Az 1991/92-es tanévben a Gyulafehérvári Hittudományi Főiskola Hittanárképző Tagozatának kolozsvári kirendeltségén erkölcsoteológiát tanított, a Romániai Hit és Fény mozgalom országos lelkésze (1990–1992), választott ifjúsági lelkész a kolozs-dobokai főesperességben (1991–93), a Pro Juventute ifjúsági lelkészközösség tagja (1993). Gróf Majláth Gusztáv Károly Római Katolikus Líceumi Szeminárium (1992–). A szemináriumi líceumban prefektus (1992–96), osztályfőnök (1992–97), igazgató (1996–2006), tanít: franciát (1992–), világtörténelmet (1992–96). 1996-tól a Pázmány Péter Egyetem Hittudományi Tagozatán az „Egyház” specializációs irányt követi.

11. Szongott szerint Barchodárián József 1748-tól szolgált Szamosújváron, és 1766. jan. 1-jén a Keresztelések könyve II. köt. 81. lap 747 tétel alatt Szefer József (Szefernek fia József: Der-Hovszeph Szeferi) de az 512. lapon már így kiegészítve: Barchodár Szefernek fia: József dr.

A betűrendes felsorolásban már így: Barchodár József dr. (Der-Hovszeh Barchodárián) 1748.

Garda Dezső könyvében a Szépvíztől szóló részben bukkan fel újra a neve, mert egy régi misekönyv feljegyzésében a szépvízi örmény papokról is tudomást szerzünk, melyet Vákár József plébános a Domus Historiában rögzített.

„Szefer József Barchutárián (!) mint teológus doktor 1774 júliusától 1779-ig volt lelkipásztora a híveknek. Az ő idejében kisegítő helyettesek is voltak Szépvízen”.

12. Bedrozovits Gergely, örmény szerzetartású. Szolgált 1773: Erzsébetvároson. (1782) káplán. Meghalt: 1787-ben. Szongottonál még: **Begidsán Mihály** (Der Mitko Begitsáni) 1753-ban került Szamosújvárra, és 1756-ban is ott volt, amikor hibásan így írta be a nevét: Nicolaus Begidsán, később ugyan ő helyesen Michael Begidsán.

13. Bodurián János Megerdics, örmény szerzetartású. Szül. Partizag (Bárdizag, Törökország, Anatólia), 1881. okt. 8. (ápr.?) Tanulmányait 1897-től Velencében a mechtaristáknál, 1899-től Rómában végezte. 1901: belép a mechtarista rendbe. Pappá szentelve: Velence, 1902. Szolgált: 1913–1921: Erzsébetvároson mechtarista házfőnök. Az örmény népi írtás évében 100 örmény fiatal telepít Erdélybe. 1922–1929: Bukarestben örmény író, lapszerkesztő és nyomdatulajdonos. 1922: elbocsátják a rendből. 1929–1958: Szépvíz utolsó örmény szerzetartású plébánosa. Az egyházmegegyenkbe való inkardinációja kérdéses. Meghalt Ecsmiadzinban, (Örményország) 1959. dec. 9. (8.?) A Szt. Gajane templom kertjében temették el. Munkái: Kiadja a 12 kötetes örmény nyelvű Örmény Lexikont. Ugyancsak örmény nyelven kiadja a Masis (1920–1922), az Erghir (1925–1929) és a Hai mamul (1938) c. folyóiratokat. Szépvízen megírja és kiadja az örmény szórvány történetét. I. Vazken katolikosz-pátriárka meghívja Örményországba, hogy a Nagy Örmény Enciklopédián dolgozzék. Kézírtatos műveit tartalmazó bördöndjét még a hazai állomáson ellopják (valószínűleg elkobozta a rendőrség).

Garda Dezső idézett könyvéből tudjuk, hogy a szépvízi közösség 1928-ban,

amikor kedves plébánosukat Vákár Józsefet Gyergyószentmiklóstra helyezték lelkipásztor nélkül maradt. A hívek Lukács Manszivét ferencendi szerzetest kérték fel, de szükségét érezték, hogy saját, csak velük foglalkozó papjuk legyen, és tudomást szerezvén arról, hogy Bodurján János „szabad”, felkeresték.

„Ilyen körülmények között a csíkszépvízi örmény gyülekezet Bodurján János volt mechtarista szerzetes atyát választotta meg lelkészének, aki az erzsébetvárosi rendház elhagyása után rokonaival együtt Bukarestben tartózkodott és egy ismerősével kézi nyomdát vásárolva, kiadói munkássággal foglalkozott.

Nyomdáját plébánossá való választása után Szépvízre is elhozta, ahol a környék számára nyomtatvány megrendeléseket bonyolított le. A plébános mivel nem beszélte jól a magyar ilyet, ezért nem tartott szent beszédeket ritkán felolvasott, és egyszerűen szólt híveihez. Egyházi teendőin kívül, az örmény lexikon összeállításán fáradozott, melynek megjelent köteteit a világ különböző részeibe küldte, ahol örményül beszélő személyek laktak.

Már 1931 nyarán, a szünidőre engedéllyel eltávozott Bodurján plébánost, az ugyanazon év január havában Bécsben felszentelt újmisé pap, Lengyel Zoltán helyettesítette két hónapon át – aki tevékenységével – újabb lendületet adott a csíkszépvízi egyházközösség hitéletének. A fiatal pap folytatta a Domes Historia írását, és megörökítette a konkordátummal kapcsolatos örmény főpásztorság rövid történetét. A látogatás során maga töltötte be meglepő ügyességgel és feltűnő értelmességgel úgy Szépvízen, mint minden egyházközösségénél az apostoli főpásztor titkári és egyben a tolmács közvetítő szerepét is. Lengyel

Zoltánnak, plébánossá való kinevezését a csíkszépvízi örménység nagy örömmel fogadta. Ezt a tisztségét 1940 júniusáig töltötte be.

14. Bogdán József, örmény szertartású. 1813-ban, miután elvégezte tanulmányait, eltűnt.

15. Bogdánfi Kristóf, örmény szertartású. Kolozsváron (1771) a SJGA-n

tanult. Szolgálati helyei: 1773 (1782): Nagyszebenben tanár, 1781 (1782): Szamosújváron káplán. 1810-től nyugdíjas. Meghalt Nagyszebenben, 1829. szept. 30-án (74 éves korában).

Szongott megjegyzi, hogy Bogdánfi Kristóf tisztelendő úr (Der-Chácsig Bogdánfján) aki Nagy-Szebenben tanároskodott, ott a szónoklattant tanította,) 1780-ban került Szamosújvárra.

Folyatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Apróságok, töredékek

A világhálón, a könyvtárakban keresgélve, újságot olvasva, vagy csak úgy jártam-kelttemben lépten-nyomon örmény gyökerekkel találkozom.

Ezekből a töredékekből szeretnék most egy csokorra valót átnyújtani a Füzetek olvasóinak.

Nagy Béla, a Szatmárnémeti Református Főgimnázium múltat kutató könyvtárosa és latintanára „Szülővárosom” című írásának III. füzetében ilyen fejezet is van:

A szatmári örmények

Az Apaffi Mihály erdélyi fejedelem idején a XVII. században (1672.) Erdélybe a török elől menekülő örmények Szamosújváron, Szamosújvárnémetiben, Ebesfalván, Csíkszéekben és Gyergyó-széekben telepedtek le. Gazdag kereskedők lettek. Az erdélyi fejedelmek, utóbb a magyar királyok igen sok örmény családot emeltek nemesi rangra. Szatmárra is igen sok örmény család telepedett le, amelyeknek a tagjai e városnak neves polgárai voltak. Legmagasabbra emelkedett az **Antal-család**. Tagjai közül ismertebbek: Antal Kristóf és Dániel kereskedők. Emeletes házuk a Kazinczy-utca és a Deák-tér sarkán állott, amelyet

később Spitz Béla vett meg. Antal Dániel a Kaszinó elnöke is volt s életnagyságú képe a Kaszinó nagy termében függött. Leszármazottai: Antal Sándor polgármester s ennek fiai: Antal Dániel volt képviselő, Antal Sándor hírlapíró. Antal Péter tanár, továbbá Bikfalviné és Dr. Wallon Gyuláné – Antal László ügyvéd. Leánya Margit tanárnő volt. **Lengyel család:** Lengyel László ügyvéd, Lengyel Alajos ügyvéd, birtokos. – **Páskuj Imre** a legnagyobb posztó-, rőfös- és divatáru kereskedő volt. Árucarnoka a Takarékpénztár épületében volt, később a Széchenyi-utcán. – Ismertebb kereskedők: **Vertán Ede, Gopcsa, Dondon, Szentpéteri Jakab és Géza, Dájbukát, Merza.**

Hivatalnokok voltak: **Nuricsán Gerő**, Hampel Frigyes. Dr. Pruzsinszky Zoltán felesége **Patrubby-leány** volt, Bakcsy Domokosé pedig Korbuly-leány, mindketten örményszármazásúak. Természetesen itt csak azokat soroltam fel, akiket én ismertem, vagy ismerem. A szatmári örmények magyarok és buzgó katolikusok, csupán arcuk és hajuk fekete színe, fekete szemük különös vágása és nagysága árulta el az örmény eredetet.

(FT. Sípos Ferenc, szatmári ordinárius 1967–1990. lejegyzése).

Bartha Gizella képeiből, melyeket a világhálón találtam, kettőn fedeztem fel örmény kereskedők nevét. Ezeket mellékelem.

A jobboldali épület sarki bejárata fölött függ Páskuj Imre cégtáblája

A baloldali sarokház cégtábláján Jakobovits Márton neve olvasható

A magyarbánhegyesi Hon- és népismereti szakkör honlapjáról azt is megtudtam, hogy a község életében jelentős szerepet játszott a

Vertán család

A Vertán család birtoka a Típpán-Csupor dűlőben terült el. Az egykori katonai felmérések alapján 1872–1884 között kerülhetett a tulajdonukba. A Vertán család

igen népes, családfájuk a XVIII. századig visszavehető. A családfának csak egy részét közöljük a honlapon. (Egyébként a teljes családfa is a szakkör birtokában van.)

A magyarbánhegyesi birtokhoz elsőként az emberszerető **Vertán Lukács** juthatott. A Vertán család birtokát 1902-ben csatolták Magyarbánhegyes községhez. Vertán Lukács támogatásáról biztosította a községet, de sajnos 1909-ben elhunyt. Felesége **Rét-háti Kövér Mária** sokszor támogatta a helyi egyházközséget. Ő 1934-ben hunyt el. Vertán Lukács egyik unokatestvére **Vertán Etele** a Just-frakció képviselőjeként indult az 1910-es országgyűlési választásokon. A választást megnyerte, ő lett a battonyai körzet országgyűlési képviselője.

Vertán Lukács szülei: Vertán János (1811–?) és Korbuly Franciska. Vertán Lukács testvérei: Vertán Ilona, Vertán Oszkár (1853–1903, Arad) és Vertán Adorján (1859–1928, Mbh.)

Gyermekeik: Vertán Ilona, Vertán Kornélia, Vertán Mária, Vertán Ilona (az első gyermek valószínűleg csecsemőkorában elhunyt), Vertán Magda, Vertán Margit, Vertán Rózsika és Vertán Lajos. Vertán Lajos a II. világháború után továbbra is Magyarbánhegyesen élt a Dózsa utcában. Ő 1953-ban halt meg. A magyarbánhegyesi községi temetőben található a Vertán család kriptája. Csak közelről tűnik fel, hogy több egy egyszerű sírnál. Felirat sem jelzi, hogy kik nyugszanak ott.

Zachariás Béla

1872-ben született, feltehetőleg örmény származású. Pályafutását Pataki Aurél mellett kezdte, mint segédjegyző. Pataki Aurél távozása után, 1898-ban választották meg a község főjegyzőjévé.

Elég válságos időszakban került a község élére. Reménykedtek benne, hogy talán megoldást talál a község politikai és társadalmi sebeire. Megpróbálta helyre állítani a falu békéjét, de neki sem sikerült teljesen, bár a politikai viszonyok javultak. Munkájában azonban sokan segítettek. Főjegyzőként nevéhez fűződik a Magyarbánhegyes címerének „megalkotása”. Ezt a címet használja községünk jelenleg is.

Az ő főjegyzőségének idején 1909-ben községünk felavatta Kossuth Lajos mellszobrát, amely ott állt a mai Művelődési Ház sarkán. (A szobrot ledöntötték 1919-ben.)

Kossuth Lajosról készítettett egy festményt is, amely az idők folyamán sajnos elveszett.

1923-ban vonult nyugdíjba. 1920-as években írta (írhatta) meg elsőként *községünk történetét*, amely bekerült a Dr. Barna János által szerkesztett „*Magyar városok monográfiája – Makó és Csanád-Torontál vármegyei községeknek*” című munkájába.

Zachariás Béla nagyothalló volt. E témában is írt egy értekezést *Nagyothallók tanácsadója* címmel. Ez 1937-ben jelent meg.

1951. március 28-án hunyt el, 78 éves korában.

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1%-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennegyedik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetnek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókorunk. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tenni szervezetünkre.

A kedvezményezett **adószáma: 18085590-1-41**

A kedvezményezett **neve: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**
Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat**, amelynek **technikai száma 0011**, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk. *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

Örmény-magyar gyermekrovat

(36. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2010-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény őseink történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, ajándékot nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Pus-kás Attila, str. Busuiocului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia
LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2010-BEN!

Ani városa

Gars volt a Bagratuni dinasztia első fővárosa. Amikor Aszcsiod (925–977) meglátogatta királysága városait, erdőit és mezőit, ahogyan ezt elődje I. Árdászesz is tette, kiválasztott egy gyönyörű területet az Ákhurián folyó jobb partján. Itt akarta felépíteni fővárosát.

Számos építész, művész, kőfaragó és nemes ember érkezett ide és felépítették Ani városát. A várost magas falak övezték és sok templom és palota épült benne. 3000 méter volt a körfogata, és majdnem egymillió lakosnak adott otthont. Annyi örmény jött ide lakni, hogy néhányuknak csak a falakon kívül jutott hely, de később, háború idején behúzódtak a falak közé.

Sajnos Ani élete rövid volt, és ma csak romokat látunk. Ani romjai ma Örményország határain kívül vannak, Törökországban, és sajnos nem lehet látogatni őket.

Milyen volt Ani, és ma hol található?

Novemberi válasz: Örményország területén dül a két nagyhatalom közti háború. Az öreg Muzscseg Mámikonián királytól kérték a perzsák, hogy üzenjen hadat a bizánciaknak. A király „nem érti” a kérést és kitor a büntetőhadjárat. Mihrán perzsa seregét portyahadjárral szétveri Váhán Mámikonián és megöli Mihrán vezért. A harci taktika miatt ravasz róka az eszes Váhán harci neve.

Decemberi válasz: A bizánci területen a nemes ifjakat deportálják Bulgáriába, a katolikuszt megpróbálják felszámolni. Szempát Bazmanagt felkelést szervez Bizánc ellen. A főurak széthúzása nyomán elfogják Szempátot és állatviadalra küldik. Egy barnamedve nyakát kicsavarja, megöl egy bikát, egy éles fogú oroszánt legyőz. A hőstett alapján megkegyelmez neki a király.

(*Molnár Zsófia válaszai, Marosvásárhely*)

„Az a gyerek, aki az első hóesésre vár – jól várakozik, s már várakozása is felér egy hosszú-hosszú hóeséssel. Az, aki hazakészül, már készülődésében otthon van. Az, aki szeretni tudja azt, ami az övé – szabad, és mentes a birtoklás minden görcsétől, kielégíthetetlen éhétől-szomjától. Aki pedig jól várakozik, az időből épp azt váltja meg, ami a leggépiesebb és legelviselhetetlenebb: a hetek, órák, percek kattogó, szenttelen vonulását. Aki valóban tud várni, abban megszületik az a mélyseges türelem, amely szépségében és jelentésében semmivel se kevesebb annál, amire vár.”

Pilinszky János

Lezsák Sándor

Pongrátz Ödön urnakoporsója előtt

„Csak törpe nép felejthet
ős nagyságot,
Csak elfajult kor
hős elődöket.
A lelkes eljár ősei
sírlakához,
S gyűjt régi fénynél
új szövétneket.
S ha a jelennek halványul
sugára;
A régi fény ragyogjon fel
honára!”

A költő Garay János figyelmeztető és fegyelmező versével köszöntöm a gyászoló gyülekezetet, Pongrátz Ödön testvéreit, népes családját, rokonait, Ödön bácsi harcostársait, a Corvin közieket, barátait, tisztelőit.

Erősen ritkul az 56-os szabadságharcosok evilági, köztünk élő bajtársi közössége, és növekedőben a felvilági égi tábor. Immár Ödön bácsi, Pongrátz Ödön is az égi harcosok közt, a Csillagösvényen, a Hadak útján.

A várakozás gyógyító türelmében, advent idején indult a hívó szóra az övéi közé. Várták már Csaba királyfi harcosai, Árpád népének, Szent István országának katonái, Kapisztrán Szent János keresztesei, Corvin Mátyás fekete serege, Dobó István várvédői, Bocskai hajdúi, Esze Tamás talpasai, a 48-as nemzetőrök, honvédek, a háborúk hős katonái, a trianoni diktátum ellen fegyverrel küzdő Rongyos Gárda, és várták Ödön bácsit, Pongrátz Ödönt az 56-osok, a Széna tériek, a Tűzoltó utcaiak, és ott a Csillagösvényen egymáshoz szelídülő, békülők Iván Kovács Lászlóék és

Pongrátz Gergelyék, a Corvin köziek, az örökké ifjú pesti srácok.

Pongrátz Ödön meggörnyedt testtel, de szálegyenes lélekkel érkezett az övéi közé. Teljes életet élt.

Világosító Szent Gergelytől örökölt örmény katolikus hitét megtartotta, a fölnevelő Szamosújvár csibészes élményei

megezdették, és a népes családi kötelék számára mindhalálig fegyelmező erő, szülői és testvéri kötelezettség maradt. A bécsi döntés utáni „kicsi magyar világ” történelmi leckéket adott, tanulhatott a vizsgákból és pótvizsgákból is. A háború utáni megpróbáltatások feszültsége 1956. október 23-án Bandi öccsével Soroksárról hosszú útra indította. Már az első órákban a Lámpagyárban fegyvert szereztek, mert zakatolt bennük, hogy „hí a haza, itt az idő, most vagy soha”. Néhány nap alatt az emberi jogokért kirobbant forradalom és a nemzeti jogokért kirobbant szabadságharc legendás harcosa lett Pongrátz Ödön is.

A bajtársaknak Ödön, akinek megadtott: Ödön bácsi. Az élő legenda társaságában történelmi életsorsa mindenkit megérintett.

Köszönet Kozma Hubának, hogy veretes könyvében szóra bírta, Birinyi Józsefnek, hogy film őrzi Ödön bácsi emlékeit, mozdulatait.

Erős köszönet Juhász Pintér Pálnak, hogy Ödön bácsi fogadott unokája lett, tiszteletével, szeretetével, gondoskodó türelmével, pingpong játékával bearanyozta Ödön bácsi utolsó éveit.

Köszönet mindazoknak, akik fényképezték, hangját fölvtették, filmezték, riportot, interjút készítettek Pongrátz Ödönnel, látogatták, hallgatták, ápolták, gyógyították, segítettek.

Történelmi szerepét elemezni, értékelni a történészek dolga. A mi dolgunk, kötelességünk sem kevés: rendezni, rendben tartani, működtetni Gergely és Ödön nemzeti örökségét, az 56-os múzeumot, a kápolnát, az ifjúsági táborot.

Mit is jelent ez az örökség?

Miért fogtak fegyvert, miért harcoltak, miért is kockáztatták életüket 1956-ban a Pongrátz-testvérek?

A válasz éppolyan nyilvánvaló, mint amiért a szabadságharc vérbefojtása után is küzdöttek az 56-osok a nemzeti emigrációban, és hoztak áldozatokat, többek között ennek az 56-os majsai emlékhelynek érdekében is.

Szabad, független Magyarországot akartak, hazugságok nélküli életet, emberséges keresztény magyar világot. A Kádár-korszak évtizedei után ehhez adott reményt a rendszerváltás.

Végre hazatérhetett, aki haza akart térni. Itthon azonban nem egészen az a Haza várta őket, amit reméltek (velünk együtt) a rendszerváltásnak nevezett idő korai szakaszában. És elkövetkeztek azok az évek is, amelyekre legrosszabb álmukban sem gondolhattak. Visszatértek – a már demokratikusnak nevezett választások révén – azok vagy azok utódai, akik ellen fegyvert fogtak, akik az idegen megszállókkal együttműködve leverték 56 szabadságharcát, akik miatt, sokakkal együtt Ödön bácsinak is menekülnie kellett az országból. A Haza pedig a pénzuralom, a hazug, a gátlástalanul fosztogató, a magyar érdekeket semmibe vevő kormányzati rabságba sülyedt. A magyarságot itthon a tehetetlenség béklyózta, hipnotizálta.

Gondoljuk meg: hogyan élhette át ezeket az éveket az, aki annak idején fegyverrel, benzines palackkal a kezében lett fiatalon, szinte gyerekként cselekvő, világraszóló történelmet formázó ember a Corvin közben?

Hogyan élték meg a pesti srácok azt, amikor Horn Gyula rendőrei Pongrátz Gergelyt megbilincseltek? Hogyan élték meg Gyurcsány felheccelt rendőreinek viperáit, ünnepet és ünneplőket roncsoló gumilövedékeit? Hogyan élhette meg ezt az általános bénultságot és tehetetlenséget Pongrátz Ödön, aki úgy ment

hunyadiak hollója, úgy a Corvin köziek hollója is eleget tett 1956-ban mitikus küldetésének. Magyarország néhány napra fölfénylött. Ragyogtunk, mert szabadok voltunk. Igen, a Corvin köz. Corvin, ez a szó újra és újra fölgyújtja történelmi képzeletünket. Corvinus Mathias, azaz hollós Hunyadi Mátyás, aki hatalmassá és szabaddá tette

el, hogy nem láthatta a végét ennek a magyar történelemben szinte példátlanul országyomorító korszaknak.

Pongrátz Ödön olyan időben távozott közülünk, amikor túl az ideiglenes kordonbontáson már felsejlett egy korszak vége, de nem biztos, hogy megnyugtatóan látható volt számára az új korszak kezdete. Mert ennek a kormánynak a leváltásával a tavaszi választásokon új korszak következik. Itt a rablóból nem lehet pandúr, csak rabosított vádlott!

Új korszaknak kell következnie, mert ahogy a sötétségre a derengés, a világosság ideje jön el, úgy most is eljön egy tisztább, világosabb korszak, az embernek, keresztény magyarnak, országnak, nemzetnek kedvezőbb esztendő.

Most még a sötétség korszakában élünk, fenyegető árnyak parádéznak, földre, vízre, értékeinkre, nemzeti jelképeinkre szakosított haramiák.

Egyes észak-ázsiai mítoszok szerint a holló lyukasztja ki az ég sátrát, hogy beáradhasson az éltető fény. Amint a

Magyarországot. És a Corvin köz neve Mátyás király apját is őrzi, a hollós címerű Hunyadi Jánost, aki Nándorfehérvárnál megállította az Európára zúduló török sereget.

A nándorfehérvári diadal hírére, örömet minden délben szétharangozzák a világba. És harangoznak-e 1956 emlékére?

Nem harangoznak.

De a mi szívünkben szólnak a harangok. Úgy szólnak, ahogy Csete György 56-os kápolnájában Pongrátz Gergely, az elmúlt években pedig a helyére lépő testvérbátyja, Ödön megszólaltatta.

Köszönjük, kedves Ödön, a szívünkben megkonduló, messzehangzó harangszót!

A templomot és az iskolát, a múzeumot étellel megtöltő alapítvány kurátorai, az alapító Bánkuty Géza és Ilonka nevében is köszönjük kedves Ödön, hogy Gergely örökében bizalmaddal erősítettél bennünket.

Rendkívüli erőfeszítéssel, történelmi ellenszélben, a magunk erejével, a hazai és külföldi segítséggel sikerült ezt a

Maris pusztai, majsai csodát, búcsújáró helyet megtartani.

A múzeumi tárgyak, fegyverek, plakátok, röplapok: történelmi ereklyék. Hitet erősítenek, hogy nem vagyunk törpe nép, ez a korszak sem fajzott el, mert jönnek a látogatók, és láss csodát, látjuk a csodát, hogy a látogatók zarándokok lesznek, a kíváncsi turistában pedig „gyűjt a régi fény új szövétneket”, és az iskolában, a kárpát-medencei 56-os magyar táborban, a középiskolás ifjak szemében pedig évről évre fölragyog az a hont megtartó régi fény.

Köszönjük ezt az örökséget kedves Ödön.

Kurátortársaimmal együtt hűséget fogadtunk, ezt most megerősítjük, hogy amíg lehet, amíg el nem bitorolják tőlünk ezt az örökséget, addig a templom-

ot és az iskolát, a múzeumot erőnk és lehetőségeink szerint a nemzet javára étellel megtartjuk.

Új korszak előtt búcsúzunk tőled kedves Ödön bácsi. Azt reméljük, hogy mindaz, ami ezután következik, az legalább egy határozott lépést jelent abba az irányba, amely 1956 forradalmának és szabadságharcának eredeti céljai felé visz ismét bennünket, és az 56-os hősök erkölcséből és eszméiből építkeznek egy erős, öntudatos és bizakodó, keresztény magyarság érdekében.

Kérésünk hozzád immár fohász, égi fohász lett:

Ödön bácsi, ott a Hadak útján, a Csillagösvényen, segítsd most győzelemre néped!

(Elhangzott Kiskunmajsán, Pongrátz Ödön temetésén, 2010. január 16-án)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2010. évi programja

Barangolás őseink földjén

Erdélyjárás felsőfokon Kárpát-kanyar, Kászon, Erdélyi Hortobágy, Székelyvarság, Nyáradmente, Hegyköz és Aradhegyalja vidékein

ÚTVONAL: Budapest–Ártánd–Nagyvárad–Bihar–Hegyközszentimre–Kalotaszentkirály–Gyalutól–Tordáig autópályán–Marosvásárhely–Mikháza–Szováta–Székelyudvarhely–Székelyvarság–Nyerges tető–Kászonok–Kézdiszentlélek–Kézdivásárhely–Zabola–Csomakőrös–Zágon–Bácsfalú–Szinaja–Brassó–Fogarás–Lesses–Szentágota–Nagyszeben–Szászsebes–Piski–Csernakeresztúr–Déva–Marosillye–Ópálos–Arad–Nagylak–Szeged–Budapest

Időtartam: 8 nap (augusztus 23–30.)
Autóbuszos útvonalhossz: kb. 2300 km
Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd) és piknik

Szükséges felszerelés: nyári túraruhat, sportcipő, elemlámpa, fürdőruha
Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi kalauzolja a társasutazás kezdetétől annak végéig.

FŐBB ESEMÉNYEK:

Találkozó a barcasági és háromszéki magyarörményekkel Brassóban
Koszorúzás a Szabadság szobornál Aradon és a Nyerges tetőn

Négykarélyos „örmény stílusú” kápolna Perkön, a legkeletibb magyar búcsújáróhelyen
Szent Imre halálának feltételezett helyén leszünk Hegyközszentimrén

Feljutunk az erdélyi „mini Dolomitok” csúcsára a Csukás hegységben
Bihari dukátus földvára Bihar község határában

Árpád-kori gyepűvár Tartódon
Bethlen Gábor felújított szülőháza Marosillyén

Városnézés Brassóban (Fekete templom, Cérna utca stb.)

Nagyszeben – Európa kulturális fővárosa 2007-ben

Szász erődtemplomok Lessesen és Szentágotán

Peles kastély – a román király nyári rezidenciája

Mikes Kelemen múzeum Zágonban
Pozsony Ferenc csángó magánmúzeuma Zabolán

Körösi Csoma Sándor „nagy útjáról” emlékezünk Csomakőrösön
Czetz János tábornok életútja és a győztes csata története Piskin

Uz Bence legendárium Székelyvarságon
A bukovinai székelyek küzdelmes sors-története

Böjte Csaba szeretetotthona a ferences kolostorban Déván

Ismerkedés a szénégetés fortélyaiival
Tartód vára alatt

Fürdés a Medve tóban Szovátnán
Szíveslátás érmelléki borokkal Hegyközszentimrén

Pityókagulyás a Küküllő forrásvidékén
Miccses piknik a Bratocsa hágón

Vendégmarasztalás szilvóriummal és finom hazaival Székelyvarságon

Aradhegyaljai borok kóstolója Balla Géza pincészetében, Ópáloson

Zenés est Tifán Csaba portáján a székelyvarsági Édenkertben

Zenés búcsúvacsora Csernakeresztúron

Fergeteges bukovinai néptáncbemutató Csernakeresztúron

Nyáradmenti népdalbemutató Mikházán a Tündérváros Alapítvány gondozásában

Kiss Stúdió színház előadása az 1989-es erdélyi forradalomról, Nagyváradon

Kristófi János Zsigmond orgonajátéka a székesegyházban Nagyváradon
Kalotaszentkirályon, Székelyvarságon, Bácsfaluban és Csernakeresztúron személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek szeretetét és őszinte barátságát.

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: *Indulás:* reggel 6 órakor Batthyány tér felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: Bihar(földvár), Hegyközszentimre (Szent Imre emlékhelyek, szíveslátás érmelléki és hegyközi borokkal), Nagyvárad (Kiss Stúdió előadása „A falak ledőlnek” címmel, orgonaudíció új repertoárral a székesegyházban)

Szállás és ellátás: az 1. napon Kalotaszentkirályon, kalotaszegi családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatlalt)

2. nap: *Látnivalók:* Mikháza (Tündérváros nyáradmenti gyerekek népdal-előadása), Szováta (fürdés a sósvízü Medve tóban), szíveslátás nusikummal és kiskürtössel Székelyvarságon

Szállás és ellátás: a 2. és 3. napon baráti családoknál Székelyvarságon az egyetlen magashegyi székely tanyaközségben (2 ágyas szobák fürdőszoba használatlalt)

3. nap: *Látnivalók:* Panorámatúra Székelyvarságon Uz Bence néhai házához a Bagzoston, a küküllőmenti szénégetőkhöz, Tartód várához és pityókagulyás a vízparton, zenés búcsúest székelyvarsági barátainkkal Tifának almáskertjében

4. nap: *Látnivalók:* Nyerges tető (koszorúzás az 1849-es honvédek emlékművénel), Kászoni medence, Perkő tető (egyórás séta a négykaréjos kápolnához, körpanoráma a felsőháromszéki szentföldre), Zabola (Csángó múzeum), Csomakőrös (Körösi Csoma Sándor szobra szülőfalvában), Zágon (Mikes kúria, Mikes Kelemen és Kiss Manyi emlékekkel)

Szállás és ellátás: a 4., 5. és 6. napon Bácsfaluban, barcasági csángó családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatlalt)

5. nap: *Látnivalók:* Szinaja (Peles kastély-román királyi nyári rezidenciája bajoros stílusban), Brassó (kiegészítő városnézés, találkozó a barcasági és háromszéki magyar-örményekkel)

6. nap: *Látnivalók:* Bratocsa hágó, Csukás hegység (5 órás panorámatúra, látványos növényvilág, miccses piknik), Bácsfalú (barcasági csángó népviselet és néptáncbemutató kölepcsős szíveslátással)

7. nap: *Látnivalók:* Fogaras, Lesses (szász erődtemplom), Szentágota (szász erőd-templom, meglepetéssel), Nagyszeben, Piski (az 1848-49-es szabadságharc győztes csatájának helyszíne), Csernakeresztúr (mise, közös vacsora bukovinai néptánc-előadással)

Szállás és ellátás: a 7. napon Csernakeresztúron, Bukovinából visszatelepült székely családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatlalt)

8. nap: *Látnivalók:* Déva (Böjte Csaba testvér szeretetotthona), Marosillye (Bethlen Gábor szülőháza), Ópálos (kóstoló Aradhegyalja híres boraiból a kadarkától a kádarszimáig), Arad (koszorúzás a Szabadság szobornál)

Határátkelő: Nagylak

Érkezés: Budapest 20 óra körül

Részvételi díj: 72 000 Ft/fő (ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 7000 Ft)

A részvételi díj tartalmazza a vezetést, szállást, félpanziós ellátást, pikniket, borkóstolót, belépőt, művészi produkciók árát, **kivéve a busz költséget** (+ kb. 20 000 Ft). Az utat a busz költség befizetésével lehet lefoglalni az EÖGYKE-nél.

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Fővárosi Örmény Klub

2010. február 18. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor

A 2009-es MANASLU expedíció:

a 8000-es csúcs támadása és meghódítása

Az első magyar „Hópárduc” vetített képes előadása

Előadó: **Erőss Zsolt**, Gyergyó díszpolgára

A helyszínen megvásárolható Erőss Zsolt 2010-es falinaptára,
melynek képei a MANASLU expedíció során készültek

*

Barangolás őseink földjén, Erdélyben

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

2010. évi programajánlója

Dr. Szarka György vetítettképes előadása

Rendezi: **Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat** (első program)

és az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** (második program)

Támogató: **Fővárosi Örmény Önkormányzat**

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(felfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.